

Wykaz zagadnień do opanowania i dyskusji na ćwiczeniach z przedmiotu
Ekonomia integracji europejskiej w roku 2016/17 II rok studiów
licencjackich na WNE¹

Zarys integracji

1. Cele integracji europejskiej

- Pokój
- Dobrobyt ekonomiczny
- Demokracja
- Prawa człowieka

2. Etapy integracji ekonomicznej

- Strefa wolnego handlu – wzajemne znoszenie celf;
- Unia celna – wprowadzenie wspólnej zewnętrznej taryfy celnej i polityki handlowej;
- Wspólny rynek – swoboda przepływu kapitału i siły roboczej oraz ewentualnie usług;
- *Rynek wewnętrzny – zniesienie wszelkich barier w swobodnym przepływie towarów;*
- Unia gospodarcza i walutowa – wspólna polityka pieniężna (jednolita waluta) i współpraca w polityce fiskalnej.

Pytania i odpowiedzi uzupełniające – kolor zielony

Unia monetarna to rozwińnięcie strefy wolnego handlu, unii celnej i wspólnego rynku o:
wspólny rynek kapitałowy i o unię kursową

Proszę wymienić wszystkie kraje, które są założycielami EWG. Francja, Włochy, Niemcy, Belgia, Holandia, Luksemburg

Proszę wymienić kraje z tzw. pierwszego rozszerzenia EWG w roku 1973. Dania, Irlandia, Wielka Brytania

Proszę wymienić kraje z rozszerzenia Wspólnot Europejskich w roku 1986. Hiszpania, Portugalia

Proszę wymienić kraje z rozszerzenia Wspólnot Europejskich w roku 1995. Austria, Finlandia, Szwecja

Integracja pozioma, to: proces terytorialnego powiększania UE o kolejne kraje

Integracja pionowa, to: proces pogłębiania skali oraz zakresu powiązań między krajami

Strefa wolnego handlu występuje wówczas, gdy: wewnętrzny ruch towarów odbywa się swobodnie, ale każdy kraj ma prawo stosować własne taryfy celne w stosunku do państw trzecich

¹ **Omówienia** wybranych zagadnień oraz zestawienia **pytań i odpowiedzi** dokonali: J. Heller i K. Kotliński na podstawie: Kowalewski P., Tchorek G., Górski J. *Mechanizmy funkcjonowania strefy euro* NBP, Warszawa 2010.

Unia celna charakteryzuje się m.in.: wewnątrz unii celnej istnieje swoboda przepływu towarów bez ograniczeń celnych, a na import towarów spoza unii wszystkie kraje członkowskie stosują te same cła

Strefa wolnego handlu, unia celna i wspólny rynek, to m.in.: liberalizacja wymiany handlowej wewnątrz ugrupowania i protekcjonizm wobec partnerów zewnętrznych

Wspólny rynek charakteryzuje się m.in.: w ramach wspólnego rynku istnieje pełna swoboda w przepływie siły roboczej, kapitału, usług i towarów

Unia walutowa obejmuje kraje, które wcześniej przeszły etap wolnego handlu, unii celnej i wspólnego rynku. Unia walutowa obejmuje kraje, w których obowiązuje wspólna waluta np.: euro.

3. Statyczne i dynamiczne efekty integracji

- **Statyczne** efekty w handlu i produkcji identyfikują się w okresie krótkim.

Po pierwsze, jest to korzystny efekt kreacji handlu, dzięki któremu mniej efektywni producenci krajowi są zastępowani – na skutek zniesienia cła – przez bardziej efektywnych, z innych państw unii celnej.

Po drugie, występuje korzystny wzrost konsumpcji i ekspansja handlu pomiędzy krajami członkowskimi dzięki obniżeniu cen wewnętrznych.

Po trzecie, może wystąpić efekt przesunięcia handlu, polegający na zastąpieniu, wskutek protekcji zewnętrznej, bardziej efektywnych dostawców z reszty świata przez mniej efektywnych dostawców z unii, których towary nie są obciążone cłem. Ten niekorzystny efekt występował stosunkowo rzadko (np. w trakcie tworzenia Wspólnej Polityki Rolnej EWG).

- **Dynamiczne** efekty integracji ujawniają się w okresie długim. Integracja przyczynia się do lepszej alokacji kapitału, czyli bardziej efektywnych inwestycji, sprzyjających specjalizacji, wydłużeniu serii produkcji (korzyści skali) i dzięki temu obniżce kosztów (zmiany dynamiczne). Z drugiej strony integracja, przez wzrost konkurencji na wspólnym rynku, prowadzi do obniżenia cen i zwiększenia różnorodności towarów dostępnych dla konsumentów. W rezultacie powinien nastąpić wzrost produkcji i dobrobytu.

W teorii unii celnej wyróżnia się efekty statyczne (krótkoterminowe) oraz efekty dynamiczne (długoterminowe).

Efekty statyczne (krótkoterminowe) unii celnej generowane są przez dwie przeciwstawne tendencje: liberalizację wymiany handlowej wewnątrz ugrupowania oraz protekcjonizm wobec partnerów zewnętrznych.

Kreacji handlu towarzyszy efekt produkcyjny, który oznacza zastępowanie drogiej produkcji krajowej przez tańszy import z innego kraju unii celnej lub strefy wolnego handlu. Drugim

efektem kreacji handlu jest obniżenie cen krajowych do poziomu cen w unii. Efekt konsumpcyjny – zwiększenie konsumpcji dzięki obniżeniu cen krajowych do poziomu jednolitej ceny w unii celnej.

Kreacji handlu towarzyszy efekt produkcyjny, który jest m.in. działaniem o charakterze proefektywnościowym, które przynosi korzyści członkom unii celnej

Kreacja handlu polega m.in. na: zastępowaniu drogiej produkcji krajowej przez tańszy import z innego kraju unii celnej

W ramach statycznych (krótkoterminowych) efektów unii celnej wyróżniamy: proefektywnościowy wynik kreacji handlu oraz antyefektywnościowy wynik przesunięcia handlu.

Efekt przesunięcia handlu oznacza zastąpienie tańszego importu z krajów trzecich, importem droższym z krajów unii celnej

Protekcjonizm w unii celnej, to ochrona własnego rynku przed napływem towarów z krajów trzecich

Efekt przesunięcia handlu, jest m.in. działaniem o charakterze antyefektywnościowym, które przynosi straty członkom unii celnej

Funkcjonowanie unii celnej będzie efektywne tylko wówczas gdy efekty kreacji handlu zdominują efekty przesunięcia handlu

Efekty dynamiczne (długookresowe) są związane z reakcją i dostosowaniem do nowej sytuacji rynkowej następujących podmiotów gospodarczych: wszystkich podmiotów gospodarczych (przedsiębiorstw, instytucji państwa, siły roboczej)

Dynamiczne (długookresowe) efekty unii celnej mają charakter: proefektywnościowy, który przynosi korzyści członkom unii celnej

4. Integracja a globalizacja

Wzrost globalizacji wymaga liberalizacji relacji handlowych i finansowych. **Globalizacja** gospodarcza jest bowiem procesem ekspansji kapitału, a **integracja** ekonomiczna państw, to łączenie krajów pod względem ekonomicznym.

Integracja w ramach Unii Europejskiej, to łączenie krajów pod względem ekonomicznym (gospodarczym) oraz politycznym

Integracja w ramach UE ma na celu utrzymanie pokoju w Europie, poprawę warunków życia, szerzenie demokracji oraz ochronę praw człowieka.

Globalizacja gospodarcza, to procesy ekspansji kapitału. Integracja ekonomiczna państw, to łączenie krajów pod względem ekonomicznym.

5. Ewolucja systemu walutowego

Zdaniem wielu polityków amerykańskich wybuch drugiej wojny światowej był konsekwencją Wielkiego Kryzysu z lat 30. XX w. Dlatego władze amerykańskie uważały, że stworzenie odpowiedniego ładu gospodarczego jest konieczne dla rekonstrukcji systemu handlowego i finansowego na świecie. Głównymi elementami amerykańskiej wizji tego ładu gospodarczego stały się instytucje systemu z Bretton Woods, powstałe w 1944 r., oraz GATT (Układ Ogólny w sprawie Taryf Celnych i Handlu), utworzony w 1947 r. w miejsce planowanej Międzynarodowej Organizacji i Handlu (ITO). W 1994 r. GATT został przekształcony w Światową Organizację Handlu (WTO – World Trade Organization).

Zasady działania Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW), utworzonego na konferencji w Bretton Woods w 1944 r., odzwierciedlały amerykańską wizję powojennego ładu ekonomicznego. Główną walutą światowego systemu stał się dolar amerykański, który jako jedyny był wymienialny na złoto po stałym kursie parytetowym z 1934 r. w rozliczeniach pomiędzy bankami centralnymi.

6. Wspólna polityka rolna

Wspólna Polityka Rolna (WPR) stanowiła w EWG najbardziej rozbudowany i politycznie kontrowersyjny element integracji ekonomicznej w Europie. W założeniu miała służyć stabilizacji rynków rolnych, zwiększeniu dochodów rolników, podniesieniu produktywności w tym sektorze oraz „rozsądnym” cenom żywności dla konsumentów. Najważniejsze elementy WPR zostały wprowadzone w latach 1962-1968, w postaci trzech zasad:

- **jednolitości rynku** – likwidacja wszelkich ograniczeń celnych, ilościowych i sanitarnych oraz subwencji w handlu wewnątrz EWG;
- **preferencji Wspólnoty** – pierwszeństwo zbytu na rynku wewnętrznym dla towarów wspólnotowych w połączeniu z silnym protekcjonizmem zewnętrznym;
- **solidarności finansowej** – wszystkie wydatki na politykę rolną, w tym ponoszone na stabilizowanie cen, są finansowane ze wspólnego budżetu EWG.

Wprowadzenie tych zasad oraz ustalanie wysokich cen interwencyjnych głównych produktów rolnych (mięsa, zbóż, produktów mleczarskich, cukru) spowodowało, że wydatki na WPR szybko rosły i w drugiej połowie lat 70. XX w. osiągnęły około 70% całości wydatków ze wspólnego budżetu EWG. Polityka ta doprowadziła do znacznej nadprodukcji i ponoszenia znacznych kosztów magazynowania żywności. W związku z tym na początku lat 80. XX w.

wprowadzono ograniczenia (kwoty) w produkcji, a rekompensatą dla rolników za utracone dochody były dopłaty bezpośrednie.

7. Efekty utworzenia Wspólnego Rynku

Utworzenie jednolitego rynku miało się przyczynić do powstania różnorodnych korzyści ekonomicznych dzięki tzw. nowej dynamicznej teorii handlu i integracji. Źródłem tych korzyści miały być:

- zwiększenie skali produkcji (tzw. korzyści skali), prowadzące do obniżenia kosztu przeciętnego dóbr,
- wzrost poziomu konkurencji, wymuszający obniżki cen,
- restrukturyzacja przemysłu (fuzje, bankructwa, reorganizacje), prowadząca do poprawy konkurencyjności przemysłu europejskiego,
- wzrost innowacyjności firm wymuszony przez funkcjonowanie bardziej konkurencyjnego, jednolitego rynku.

W czasie tworzenia jednolitego rynku powstały pierwsze prognozy (symulacje) potencjalnych korzyści wynikających z pogłębionej integracji. Najbardziej znany był tzw. Raport Cecchiniego, w którym oszacowano, że powstanie jednolitego rynku zwiększy PKB krajów członkowskich o około 6% dzięki:

- zniesieniu kontroli granicznej (0,2%),
- ujednoliceniu norm technicznych (2,0%),
- zniesieniu barier pozwalających na osiągnięcie korzyści skali (2,0%),
- zniesieniu barier zmniejszających niewydolność menedżerską oraz renty monopolistyczne (1,6%).

8. Przebieg tworzenia unii walutowej w Europie

W Traktacie rzymskim nie było mowy o unii monetarnej. Przewidziano jedynie utworzenie Komitetu Monetarnego, pełniącego funkcje czysto doradcze. Jednak już w 1962 r. powstało Memorandum Komisji Europejskiej, w którym sugerowano celowość usztywnienia kursów walutowych krajów członkowskich oraz stworzenie Komitetu Prezesów Banków Centralnych (powstał w 1964 r.).

Proces tworzenia unii walutowej w Europie można podzielić na 4 etapy:

- pierwszy obejmuje lata 1957-1970, czyli od traktatu rzymskiego do planu Wernera,
- drugi, lata 1970-1979, od planu Wernera do Europejskiego Systemu Walutowego (ESW),
- trzeci, lata 1979-1991, od początków ESW do traktatu z Maastricht,

- czwarty, lata 1991-1999, od traktatu z Maastricht do wprowadzenia euro i strefy euro.

Unia monetarna charakteryzuje się: wspólną polityką monetarną

9. Rola ECU w ESW

Europejski System Walutowy (ESW) opierał się na ECU (*European Currency Unit*), Europejskiej Jednostce Walutowej, będącej koszykiem walut dziewięciu krajów członkowskich. Była to przekształcona EUA (Europejska Jednostka Rozrachunkowa), w której wagi poszczególnych walut były proporcjonalne do wielkości PKB danego kraju członkowskiego. Aprecjacja danej waluty powodowała wzrost jej udziału, a deprecjacja – spadek. Rewizja udziałów poszczególnych walut miała być przeprowadzana co pięć lat.

ECU służyło jako punkt odniesienia do wyznaczania kursu centralnego każdej waluty. Podstawą systemu był mechanizm stabilizacji kursów walutowych (*Exchange Rate Mechanism* – ERM), który był systemem kursów stałych z dopuszczalną marżą wahań $\pm 2,25\%$ (wyjątek $\pm 6\%$ dla lira) od kursu centralnego. ECU służyło również do wyznaczania tzw. progu odchylenia opartego na kursie centralnym, którego wartość zaniżono do 75% dopuszczalnego marginesu wahań. W momencie przekroczenia progu odchylenia bank centralny musiał podjąć interwencję na rynku dewizowym.

Poza tym ECU służyła jako jednostka miary, wyrażająca należności i zobowiązania banków centralnych krajów członkowskich oraz było używane do płatności związanych z funkcjonowaniem budżetu wspólnotowego.

ESW utworzył strefę stabilności walutowej, dzięki której nastąpiło obniżenie poziomu inflacji, osiągnięto większą stabilność zewnętrzną (kursową i bilansów obrotów bieżących) oraz wewnętrzną, związaną z polityką pieniężną i fiskalną. Doświadczenia związane z ESW służyły jako podstawa tworzenia zasad unii walutowej.

10. Integracja Polski w strukturach UE

Jedną z ważnych części transformacji systemowej był – zapoczątkowany niemal równoległe – proces integracji Polski z Unią Europejską (wówczas jeszcze z jej poprzedniczką EWG).

Pierwszym elementem procesu integracji było podpisanie umowy o współpracy handlowej i gospodarczej – wrzesień 1989 r.

Najważniejszym krokiem na drodze do integracji było podpisanie w grudniu 1991 r. tzw. Układów europejskich przez Polskę oraz Węgry i Czechosłowację. Część handlowa polskiego Układu europejskiego (tzw. umowa przejściowa) weszła w życie już 1 marca 1992

r., a całość Układu po zakończeniu ratyfikacji, w lutym 1994 r. Układy europejskie były przede wszystkim strefami wolnego handlu, z których właściwie wyłączono liberalizację produktów rolnych.

Układ europejski zawierał także postanowienia dotyczące stopniowego zbliżania ustawodawstwa polskiego do unijnego. Miało ono dotyczyć głównie ustawodawstwa gospodarczego, w tym celnego, bankowego, prawa o spółkach, o rachunkowości i ustawodawstwa dotyczącego opodatkowania, a także ochrony konkurencji. W układzie nie było jednak wyraźnego postanowienia o przyszłej akcesji Polski do UE.

Wkrótce po wejściu w życie Układu europejskiego w kwietniu 1994 r., Polska złożyła oficjalny wniosek o członkostwo w Unii Europejskiej. Podczas szczytu Rady Europejskiej w grudniu 1994 r. państwa członkowskie potwierdziły wolę rozszerzenia Unii o kraje stowarzyszone i przyjęły strategię przedakcesyjną, określającą dziedziny i formy współpracy. W lipcu 1997 r. Polska wraz z pięcioma innymi krajami – Czechami, Węgrami, Słowenią, Estonią i Cyprzem – została pozytywnie oceniona przez Komisję Europejską i zakwalifikowana przez Radę Europejską do rozpoczęcia negocjacji o członkostwo. Formalne negocjacje rozpoczęły się w marcu 1998 r. Polska, podobnie jak inne kraje w trakcie akcesji musiała spełnić tzw. kryteria kopenhaskie. W kolejnych raportach okresowych oceniano, że polski system demokratyczny spełnia warunki państwa prawa oraz sprawnie funkcjonującej gospodarki rynkowej, mogącej sprostać konkurencji na jednolitym rynku UE.

Negocjacje akcesyjne były prowadzone w 30 obszarach zadań. Pierwsze negocjacje zostały zakończone już w 1999 r. (np. obszary: unia gospodarcza i walutowa, statystyka, polityka społeczna i zatrudnienia). Najważniejsze derogacje dotyczyły możliwości zakupu gruntów rolnych i leśnych przez cudzoziemców, swobody przepływu siły roboczej UE (ograniczenia skończyły się 1 maja 2011 r.), utrzymania specjalnych stref ekonomicznych oraz dostosowania infrastruktury transportowej i ochrony środowiska do wymogów unijnych. Negocjacje z Polską zakończyły się w grudniu 2002 r. podczas szczytu UE w Kopenhadze. 1 maja 2004 r. Polska – wraz z dziewięcioma innymi krajami – została członkiem UE, stając się zarazem członkiem UGW, ale z derogacją. Podlegamy unijnym regułom dotyczącym prowadzenia polityki fiskalnej, w tym przestrzegania dyscypliny budżetowej. Wejście do strefy euro jest traktatowym obowiązkiem, ale nie określono daty przyjęcia wspólnej waluty. Najpierw musimy spełnić wszystkie kryteria określone w traktacie z Maastricht.

Podstawy teoretyczne integracji walutowej

11. Rola kursu walutowego w unii walutowej - kurs jako absorber szoków

Kurs walutowy definiuje się jako cenę waluty obcej wyrażoną w walucie krajowej, czyli jako liczbę jednostek pieniądza krajowego, jaką trzeba zapłacić za nabycie jednostki walutowej innego kraju. Jest to najczęściej stosowana metoda prezentacji kursu walutowego, która jest też określana jako definicja europejska. W relacji złotego do euro oznacza ona, ile złotych należy zapłacić za jedno euro, np. 4,3 PLN/EUR.

Bardziej uchwytne intuicyjnie, ale rzadziej stosowana, jest definicja brytyjska, która określa liczbę jednostek pieniądza zagranicznego przypadającego na jednostkę pieniądza krajowego. Jest to relacja następująca: 0,2325 EUR/PLN – kurs walutowy określa wówczas cenę jednostki waluty krajowej wyrażoną w walucie zagranicznej.

Kurs walutowy jest jedną z najważniejszych kategorii ekonomicznych. Wpływając na koszty i dochody przedsiębiorstw biorących udział w wymianie międzynarodowej, **decyduje on o wolumenie importu i eksportu danego kraju**. Dla krajowych podmiotów import jest droższy przy słabej walucie, a więc przy względnie wysokim kursie walutowym. Przychody z eksportu są natomiast mniejsze przy względnie niskim kursie walutowym, czyli przy silnej walucie krajowej. Kurs walutowy pełni istotną **funkcję cenotwórczą**, co oznacza, że wpływa na relatywne ceny dóbr krajowych i zagranicznych. Dla zagranicznego nabywcy cena określonego dobra w Polsce jest pochodną dwóch wielkości: ceny tego dobra w złotych oraz kursu złotego.

Kurs walutowy może również pełnić istotną funkcję stabilizacyjną dla gospodarki. Przez zmiany wartości waluty krajowej kurs walutowy może stanowić bufor izolujący kraj od zaburzeń zewnętrznych, a także mechanizm zabezpieczający przed tzw. szokami asymetrycznymi.

Szok asymetryczny to zakłócenie przebiegu procesów gospodarczych (spadek PKB, wzrost bezrobocia, itp.). Charakteryzuje się tym, że dotyka z niejednakową siłą poszczególnych członków unii walutowej albo tylko niektórych. Przykładem szoku asymetrycznego może być nagły lub znaczny wzrost cen nośników energii (np. ropy naftowej), który w większym stopniu dotyka te kraje bądź sektory, które są od nich bardziej zależne. Może być nim nagłe zmniejszenie zagranicznego popytu na dobra, w których produkcji specjalizuje się dana gospodarka. Takim szokiem było zmniejszenie popytu na samochody, które są jednym z głównych produktów eksportowych Słowacji.

Zmiany kursu walutowego:

- aprecjacja danej waluty oznacza wzrost jej wartości w wyniku działania sił rynkowych,
- deprecjacja waluty oznacza spadek jej wartości w wyniku działania sił rynkowych,
- dewaluacja waluty, to administracyjne (bank centralny lub/i rząd) obniżenie jej wartości,
- rewaluacja waluty, to administracyjne podniesienie jej wartości.

Kurs walutowy, to cena waluty krajowej wyrażona w walucie obcej

Koszt utraty nominalnego kursu walutowego będzie wyższy, jeśli szoki dotyczące Polskę w większym stopniu będą miały charakter realny

Teoria parytetu siły nabywczej w wersji względnej mówi, że zmiana (deprecjacja) kursu walutowego jest równa różnicy między stopą inflacji w kraju i zagranicą w danym okresie

12. Tradycyjne kryteria Optymalnych Obszarów Walutowych

Teoria integracji walutowej powszechnie jest utożsamiana z teorią optymalnego obszaru walutowego. Przyjmuje się, że określenie „optymalny obszar walutowy” po raz pierwszy pojawiło się u R.A.Mundella w *Teorii optymalnych obszarów walutowych* na początku lat 60. XX w. jako wynik dyskusji nad zaletami i wadami płynnych oraz sztywnych kursów walutowych.

Mundell zdefiniował OOW jako region, w którym cyrkuluje jedna lub wiele walut o sztywnym kursie względem siebie.

Grubel rozumiał optymalność obszaru walutowego jako zdolność regionu do lepszego zaspokojenia potrzeb ludności po przyłączeniu się do obszaru wspólnego pieniądza, co oznacza, że używanie wspólnej waluty w danym regionie powoduje wzrost dobrobytu. Optymalny obszar walutowy definiuje jako grupę krajów, dla których korzyści z posiadania wspólnej waluty przewyższają koszty takiej formy integracji. Ten wyższy poziom dobrobytu jest związany z korzystnymi efektami unii walutowej – m.in. eliminacją kosztów transakcyjnych i ryzyka kursowego, obniżką stóp procentowych czy mniejszymi kosztami utrzymania rezerw.

W myśl klasycznej teorii optymalnych obszarów walutowych (OOW) najważniejszymi elementami sprzyjającymi powstawaniu optymalnego obszaru walutowego są wysoka mobilność siły roboczej, wysoki poziom otwartości handlowej oraz duże zróżnicowanie struktury produkcji

Twórcami klasycznej teorii optymalnych obszarów walutowych (tzw. I generacji) byli R. Mundell, P. Kenen oraz R. Mc Kinnon

Według P. De Grauwe, substytutem dla wysokiej mobilności siły roboczej przy tworzeniu optymalnego obszaru walutowego może być wysoka elastyczność płac

13. Czynniki zmniejszające podatność na szoki asymetryczne wg TOOW

Według założeń TOOW najpoważniejszym makroekonomicznym kosztem usztywnienia kursu walutowego w unii walutowej jest utrata kontroli nad polityką pieniężną (kursową), która może stanowić skuteczny mechanizm absorpcji szoków. Punktem wyjścia TOOW była analiza skutków zewnętrznych szoków asymetrycznych oraz skuteczności mechanizmów je absorbujących. TOOW określa więc warunki, w jakich polityka gospodarcza może zostać pozbawiona możliwości użycia instrumentów polityki pieniężnej i kursowej. Rezygnacja z wpływu na poziom kursu waluty uniemożliwiałaby dewaluację w sytuacji wystąpienia dotyczącego gospodarkę wstrząsu ekonomicznego. Pozostawienie polityki kursowej w gestii instytucji krajowych pozwalałoby na urzędowe obniżenie wartości waluty w celu zwiększenia międzynarodowej konkurencyjności własnych dóbr i usług.

Dostosowanie kursowe w postaci deprecjacji lub dewaluacji może okazać się potrzebne wówczas, gdy wstrząs w popycie zewnętrznym jest na tyle silny, że spowoduje spadek eksportu, a w konsekwencji – deficyt obrotów bieżących bilansu płatniczego i wzrost bezrobocia. Porzucenie własnego pieniądza wymaga zatem od gospodarek dotkniętych szokiem uruchomienia dodatkowych mechanizmów elastyczności, które pomogą stosunkowo łagodnie absorbować skutki wstrząsów zewnętrznych bez możliwości zastosowania tzw. dumpingu kursowego (dewaluacji, deprecjacji) dla poprawy konkurencyjności.

Mechanizmem dostosowawczym, który może przywrócić równowagę, jest kurs walutowy. W systemie kursu płynnego dostosowanie do negatywnego szoku eksportowego dokonuje się automatycznie. Podobny skutek adaptacyjny przynosi nie tylko płynna, ale również skokowa zmiana kursu w postaci dewaluacji (rewaluacji). Dlatego też, w myśl TOOW, pozbycie się instrumentu kursu walutowego stanowi koszt dla gospodarki. Aby go zmniejszyć, należy spełnić warunki, które teoria określa mianem kryteriów optymalności. W toku ewolucji TOOW wykształciły się dwie grupy kryteriów, które określa się jako **tradycyjne kryteria TOOW**.

Pierwsze z nich to kryteria, których spełnienie zabezpiecza kraj przed szokami, czyli gospodarka jest wówczas w małym stopniu podatna na szoki:

- **korelacja cykli koniunkturalnych** – w im większym stopniu cykle są zbieżne, tym większa jest skuteczność wspólnej polityki pieniężnej na użytek całej unii walutowej;
- **podobieństwo stóp inflacji** – różnice w tempie wzrostu cen pomiędzy krajami mogą prowadzić do utraty konkurencyjności przez te kraje, które dopuszczają do nadmiernego wzrostu inflacji;

- **dywersyfikacja produkcji** – kraje o zróżnicowanej strukturze eksportu są w mniejszym stopniu narażone na nagłe załamanie popytu zewnętrznego, a więc na zmniejszenie PKB i wzrost bezrobocia.

Drugie pozwalają szybko reagować na szoki, czyli gospodarka jest zdolna do zaabsorbowania szoków:

- **elastyczność płac i cen** – pracownicy sektora dotkniętego szokiem w postaci mniejszego popytu powinni obniżyć swoje oczekiwania płacowe, co prowadzi do obniżenia cen i poprawy konkurencyjności sektora;
- **mobilność czynników produkcji** – skutki szoku asymetrycznego powinny być mniejsze, kiedy pracownicy sektora dotkniętego szokiem potrafią się szybko przekwalifikować (mobilność międzysektorowa/funkcjonalna) lub znaleźć pracę w innym miejscu (mobilność geograficzna);
- **integracja rynków finansowych** – dywersyfikacja inwestycji i lokowanie kapitału w całej unii walutowej sprzyjają stabilności dochodów, które mogą służyć jako bufor zabezpieczający przed negatywnymi skutkami szoków asymetrycznych;
- **integracja fiskalna** – rozumiana jako wspólny budżet, powinna sprzyjać transferowi dochodów do krajów dotkniętych szokiem asymetrycznym.

Stopień otwartości gospodarki jest specyficznym kryterium OOW. Z jednej strony duża otwartość w zakresie przepływów handlowych i inwestycji może sprzyjać transmisji szoków do danej gospodarki. Z drugiej natomiast im większy zakres otwartości, tym mniejsza użyteczność kursu w przywracaniu równowagi i większe oszczędności z tytułu jego usztywnienia.

Do czynników zmniejszających podatność na szoki asymetryczne TOOW zalicza się dywersyfikację gospodarki

14. Czynniki zwiększające elastyczność gospodarek w reakcji na szoki asymetryczne wg TOOW

O ile tradycyjna TOOW kładła duży nacisk na dostosowanie do szoków asymetrycznych przez mobilność czynników (w szczególności na rynku pracy), o tyle współczesna literatura podważa lub łagodzi te założenia. Część szoków, które dotyczą daną gospodarkę czy region, ma często charakter krótkotrwały. Wówczas dostosowanie do takiego wstrząsu na rynku pracy, rozumiane jako przemieszczanie się siły roboczej do innego regionu, może wydawać się nieuzasadnione. Ponadto może to zagrozić przywróceniu wzrostu w dotkniętym szokiem kraju (regionie), z którego wyemigruje wykwalifikowana siła robocza.

Dlatego też dostosowanie do szoku powinno przede wszystkim polegać na elastycznym dostosowaniu płac i cen. Wydaje się więc, że mobilność czynników wytwórczych jest raczej ograniczona w krótkim okresie i może odgrywać stabilizującą rolę w perspektywie co najmniej średniookresowej.

W świetle pierwotnych założeń TOOW w warunkach wystąpienia negatywnego szoku popytowego w danym kraju **jednym z najważniejszych mechanizmów dostosowawczych jest elastyczność płac**, która powinna sprzyjać elastyczności cen (daje to podobny skutek jak dewaluacja czy deprecjacja kursu waluty krajowej). Obniżenie płac pozwala na obniżkę cen, co zwiększa atrakcyjność cenową krajowych towarów zarówno w oczach importerów, jak i podmiotów lokalnych, a to z kolei sprzyja powrotowi gospodarki do stanu równowagi bilansu płatniczego. Jednocześnie zmniejszenie kosztów pracy pozwala zwiększyć popyt na pracę i stymuluje wzrost zatrudnienia. Negatywny szok zewnętrzny, który dotyka daną gospodarkę w warunkach elastycznego rynku pracy, nie powoduje tak istotnych kosztów dla sfery realnej w postaci wzrostu bezrobocia, gdyż w mniejszym stopniu dokonuje się za pośrednictwem wahań zatrudnienia, a w większym przez zmianę płac realnych. Zmniejsza to potrzebę dostosowania przez kurs walutowy, a więc obniża koszt jego porzucenia. Jeśli jednak płace i ceny są sztywne, **wówczas rolę buforu izolującego gospodarkę od zewnętrznego szoku powinien przejąć kurs walutowy przez elastyczne dostosowanie (nominalną deprecjację lub dewaluację).**

Tradycyjna TOOW podkreślała, że elastyczność cen i płac jest szczególnie istotna w krótkim okresie. Jeśli bowiem mechanizm mobilności czynników wytwórczych pracy działa skutecznie, to raczej w średnim i długim okresie. Jak pokazuje praktyka, w krótkim okresie elastyczność płac jest niewielka lub żadna, dlatego **zneutralizowanie negatywnych konsekwencji szoku powinno się dokonać za pomocą zwiększenia wydajności pracy, co sprawia, że dostosowanie do szoku odbywa się przez zmianę płac realnych.**

Formułowanie kolejnych kryteriów OOW nie daje jednoznacznych odpowiedzi na temat automatycznych mechanizmów przywracania równowagi w gospodarkach scalonych w obszar walutowy. Jednym z budzących nadzieję pomysłów było wykorzystanie mechanizmu transferów z budżetu centralnego, absorbującego szok asymetryczny. Do realizacji takiego celu konieczne było jednak stworzenie budżetu unii walutowej o wielkości podobnej jak w pojedynczym kraju (rzędu 30-40% PKB). Scentralizowanie polityki fiskalnej przez stworzenie budżetu federalnego umożliwiłoby wówczas podejmowanie skutecznych działań stabilizacyjnych. Główną przeszkodą w uruchamianiu tego mechanizmu jest jednak konieczność osiągnięcia odpowiednio wysokiego poziomu integracji politycznej.

Jednocześnie dążenie do zachowania instrumentów polityki fiskalnej w gestii władz krajowych wynika nie tylko z motywów politycznych, ale również z istotnego powodu ekonomicznego. **Dopóki gospodarki krajów OOW są zróżnicowane (brak między nimi tzw. konwergencji realnej), dopóty polityka fiskalna stanowi dla nich jedyny instrument polityki gospodarczej, który mogą kształtować autonomicznie w reakcji na szoki asymetryczne.**

Pod pojęciem konwergencji realnej w krajach UE należy rozumieć proces zbliżania się krajów UE pod względem poziomu rozwoju gospodarczego mierzonego PKB *per capita*

15. Nowa TOOW

W opozycji do tzw. starej Teorii Optymalnych Obszarów Walutowych pojawiła się nowa TOOW, uwypuklająca zalety unii walutowej i wyraźnie zmniejszająca skalę kosztów. Ekonomisci zgodnie uznali, że w pierwotnych założeniach teorii nadmiernie akcentowano skalę kosztów i nie doceniano potencjalnych szans wynikających z unifikacji walutowej. Ten nowy, korzystniejszy dla zwolenników wspólnej waluty, bilans korzyści i kosztów pojawił się jako konsekwencja radykalnego postępu w innych dziedzinach ekonomii, które zmieniły się w latach, kiedy TOOW znajdował się w tzw. „uśpieniu”. W okresie tym dokonał się istotny postęp, związany głównie z odejściem od dominującego wcześniej keynesizmu, co wpłynęło na modyfikację bilansu korzyści i kosztów związanych z integracją w kolejnej fali dyskusji nad optymalnością obszaru walutowego. Nowe spojrzenie na TOOW opiera się na następujących przesłankach:

- założeniu nieefektywności polityki pieniężnej w regulowaniu poziomu aktywności gospodarki w długim okresie,
- nieskuteczności dostosowawczego działania mechanizmu kursowego, który podlega często znacznym i długotrwałym odchyleniom od poziomu wartości fundamentalnej, przez co sam może być źródłem szoku dla gospodarki,
- zwiększeniu roli wiarygodności i stabilności polityki makroekonomicznej (stabilności cen, finansów publicznych), do której przyczynia się przyjęcie wspólnej waluty,
- ujawnianiu się efektów endogenicznych w wyniku integracji gospodarczej i monetarnej.

Założenia nowej TOOW odpowiadają kryteriom konwergencji nominalnej, które konstruowano zgodnie z poglądem, że cieszący się zaufaniem pieniądz oraz stabilne finanse publiczne stanowią fundament zrównoważonego wzrostu gospodarczego i warunk powodzenia projektu jednej waluty.

Art. 140 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej definiuje kryteria zbieżności. Z tego trzy pierwsze związane są z polityką pieniężną, a dwa kolejne dotyczą polityki fiskalnej:

- inflacja w kraju aspirującym do strefy euro nie może przekraczać więcej niż o 1,5 pkt proc. średniej trzech krajów członkowskich UE o najbardziej stabilnym poziomie cen;
- długoterminowe stopy procentowe (oceniane na podstawie rentowności obligacji 10-letnich) w kraju aspirującym do strefy euro nie mogą przekraczać więcej niż o 2 pkt proc. średniego poziomu w trzech krajach członkowskich UE o najbardziej stabilnym poziomie cen;
- kraj, który chce uczestniczyć w unii walutowej, musi się wykazać przynajmniej dwuletnim okresem stabilizacji kursowej względem walut pozostałych państw, bez możliwości dewaluacji tego kursu, formalnie konieczne jest uczestnictwo w europejskim systemie walutowym ERM II ;
- deficyt budżetowy (finansów publicznych) kraju pretendującego do członkostwa w unii walutowej nie może przekroczyć 3% PKB;
- dług publiczny nie powinien przekraczać 60% PKB.

Kryterium zbieżności stóp procentowych w ramach kryteriów konwergencji z Maastricht ma uzasadnienie teoretyczne ze względu na parytet stóp procentowych

W integracji europejskiej używa się pojęcia konwergencja nominalna w odniesieniu do procesu stopniowego zbliżania (upodabniania) się makroekonomicznych kryteriów oceny efektów polityki państw członkowskich, a dotyczą one tylko efektów polityki monetarnej oraz polityki fiskalnej

W integracji europejskiej używa się pojęcia konwergencja nominalna w odniesieniu do procesu stopniowego zbliżania (upodabniania) się makroekonomicznych kryteriów oceny efektów polityki państw członkowskich. Ile tych kryteriów bierze się pod uwagę? 5

Wśród kryteriów konwergencji nominalnej wymienia się stabilność monetarną. Co należy przez to rozumieć? Stabilność cen i stóp procentowych (poniżej pewnego poziomu), a kurs walutowy w paśmie wahań

Jednym z warunków wejścia do ERM II a następnie do unii walutowej jest kryterium inflacji, która: nie może być wyższa niż 1,5 punktu procentowego powyżej średniej stopy wzrostu cen w trzech krajach UE, w których jej poziom jest najniższy

Jednym z warunków wejścia do ERM II a następnie do unii walutowej jest kryterium stopy procentowej, która: nie może być wyższa niż 2 punkty procentowe powyżej średniej stopy procentowej w trzech krajach UE o najniższej inflacji

Jednym z warunków wejścia do unii walutowej jest stabilność kursu walutowego, czyli: dwuletni okres uczestnictwa w europejskim systemie walutowym i utrzymanie w tym okresie kursu walutowego w dopuszczalnych granicach +/- 15%

16. Ograniczenia skuteczności działania kanału kursowego

Pomimo założeń TOOW, które mówią, że porzucenie kursu walutowego stanowi główny koszt integracji monetarnej, doświadczenia niektórych krajów wskazywały, że kurs walutowy może być niebezpiecznym narzędziem polityki gospodarczej, jeśli jest wykorzystywany niewłaściwie. Dotyczy to mechanizmu:

- kursu sztywnego,
- kursu płynnego,
- jak również rozwiązań pośrednich pomiędzy tymi skrajnymi modelami.

Zmiany nominalnego kursu walutowego oddziałują tylko tymczasowo na wzrost konkurencyjności krajów. Częste przeprowadzanie dewaluacji powoduje wzrost inflacji, a przy tym nie wpływa pozytywnie na wielkość produkcji i zatrudnienia. Dewaluacja jest skutecznym narzędziem jedynie w warunkach niewykorzystania zdolności produkcyjnych, kiedy nie będzie prowadzić do silnego wzrostu cen. Efektywność dostosowania za pośrednictwem zmian nominalnego kursu walutowego obwarowana jest pewnymi warunkami:

- korekta poziomu kursu powinna być dokonywana jako element całego pakietu działań stabilizujących gospodarkę,
- dostosowanie za pośrednictwem kursu walutowego powinno być stosowane jako środek absolutnie wyjątkowy, a mechanizm dewaluacji nie powinien służyć doraźnym interesom politycznym czy ochronie niekonkurencyjnych gałęzi wytwórczości.

Mimo iż przyjmuje się, że płynne kursy walutowe zwiększają autonomię polityki pieniężnej oraz mogą odgrywać istotną rolę w przywracaniu równowagi zewnętrznej, doświadczenia wskazują, że skuteczność polityki pieniężnej w warunkach tego reżimu kursowego również narażona jest na perturbacje. Znaczne przepływy kapitału w ramach kursu płynnego mogą powodować jego duże wahania.

Zmniejszenie skuteczności przywracania równowagi zewnętrznej przez kurs walutowy powoduje, że koszt rezygnacji z własnej waluty wydaje się niższy, niż wskazywała tradycyjna TOOW, która akcentowała stabilizującą rolę płynnego kursu walutowego i skokowej dewaluacji. W warunkach globalizacji polityka kursowa staje się mało skutecznym mechanizmem dostosowawczym, a ponadto w warunkach podatności kursów walutowych na znaczne i długotrwałe odchylenia od poziomów zapewniających równowagę kurs może być źródłem szoków.

17. Endogeniczność kryteriów OOW

Efekt endogeniczności procesów związanych z integracją wynika z eliminacji ryzyka kursowego i usunięcia wszelkich granic (łącznie z granicami wyznaczonymi przez użycie pieniądza narodowego). Przyczynia się to do skracania dystansu, zmniejszania kosztów transakcyjnych (w tym kosztów wymiany walut) oraz kosztów ubezpieczenia od ryzyka kursowego. Redukcji podlegają także koszty pozyskania informacji. Wynika to również z tego, że pieniądź ma tym większą użyteczność, im szerszy jest zakres jego stosowania (*network effect*).

- Posiadanie pieniądza powszechnie akceptowanego na świecie przynosi korzyść w postaci jego powszechniejszego użycia dzięki **efektom sieci** (*network effect*).
- Wspólny pieniądź pozwala na usunięcie wielu barier (język, kultura, obyczaje, kodeks prawny, zasady opodatkowania, księgowość, system nadzoru i regulacji), tzw. **efekt granicy**.
- **Zalety integracji** – integracja monetarna obniża koszty transakcyjne, sprzyja konwergencji strukturalnej, wzmacnia efekty wolnego rynku przez nieodwracalne usztywnienie kursu waluty i eliminację ryzyka kursowego, itp.

Doktryna endogeniczności OOW postuluje pozytywne powiązania pomiędzy integracją handlową a korelacją cykli koniunkturalnych. Głównym mechanizmem sprawczym jest to, że integracja walutowa redukuje koszty wymiany handlowej przez eliminację ryzyka kursowego i kosztów jego ubezpieczenia. Wspólna waluta jest widziana jako poważniejsze i trwalsze zobowiązanie niż samo usztywnienie kursu. Sprzyja to symetryczności szoków poprzez wzrost powiązań handlowych.

Tak zwana endogeniczność optymalnych obszarów walutowych (OOW) polega na tym, że: wcześniejsza integracja handlowa zwiększa współzależności handlowe między krajami oraz harmonizację cykli koniunkturalnych i dzięki temu ułatwia spełnienie kryteriów OOW;

Europejski Bank Centralny

18. EBC i ESBC – pojęcia i struktura

Europejski Bank Centralny (EBC) formalnie powstał 1 czerwca 1998 r. Wspólnie z narodowymi bankami centralnymi wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej tworzy on Europejski System Banków Centralnych (ESBC). Podstawowe rozwiązania prawne i organizacyjne dotyczące kształtu bankowości centralnej i Unii Europejskiej, a także unii walutowej, zostały sformułowane w traktacie z Maastricht. W dokumencie tym powołano do życia zarówno EBC, jak i ESBC, choć nadawał im różny status. Europejski System Banków Centralnych – ciało składające się z EBC i banków centralnych krajów członkowskich UE – nie ma osobowości prawnej, którą mają natomiast jego elementy składowe. Narodowe banki centralne uzyskiwały ją zwykle już w momencie powstania, natomiast EBC osobowość prawną uzyskał na mocy traktatu z Maastricht i w każdym kraju członkowskim UE posiada zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych. Organy decyzyjne EBC kierują ESBC. EBC decyduje o sposobie reprezentacji ESBC w ramach współpracy międzynarodowej, zapewnia również realizację jego zadań i może w związku z tym przekazywać niektóre zadania krajowym bankom centralnym.

Narodowe banki centralne krajów z derogacją czasową (w tym również NBP), a także z derogacją trwałą (Dania i W. Brytania) są członkami ESBC. Nie odgrywają one jednak takiej samej roli w polityce pieniężnej i innych działaniach związanych z funkcjonowaniem unii walutowej, jaką odgrywają banki centralne krajów przyjmujących wspólną walutę. Dlatego bankiem centralnym unii walutowej jest nie cały ESBC, ale EBC wraz z bankami centralnymi krajów stowarzyszonych w unii walutowej. Dla większej przejrzystości wprowadzono pojęcie **Eurosystemu** dla tej części ESBC, który wykonuje zadania banku centralnego dla strefy euro. Traktat lizboński wprowadził to pojęcie do prawa pierwotnego UE. „Europejski Bank Centralny i krajowe banki centralne państw członkowskich, których walutą jest euro, tworzące Eurosystem, prowadzą politykę pieniężną Unii”.

Siedziba Europejskiego Banku Centralnego mieści się: we Frankfurcie

Po przystąpieniu kraju do strefy euro, Prezes krajowego banku centralnego staje się członkiem Rady Prezesów EBC

19. Podstawowe zadania EBC

Od samego początku istnienia ESBC i obecnie Eurosystemu jego głównym celem było i jest nadal – zgodnie z traktatem z Maastricht – utrzymanie stabilności cen. Od 2003 r. oznacza to inflację mniejszą niż 2%, ale zbliżoną do tego poziomu.

Traktat z Maastricht oraz dołączony do niego statut ESBC i EBC poza określeniem podstawowego celu tych instytucji wprowadzają – utrzymane także w Traktacie lizbońskim – pojęcie **podstawowych zadań ESBC**. Polegają one na:

- definiowaniu i urzeczywistnianiu polityki pieniężnej Unii,
- przeprowadzaniu operacji walutowych zgodnie z art. 219,
- utrzymywaniu oficjalnych rezerw walutowych państw członkowskich i zarządzaniu tymi rezerwami,
- popieraniu należytego funkcjonowania systemów płatniczych.

Pozostałe zadania ESBC:

- przygotowanie banknotów do emisji,
- organizacja emisji banknotów,
- gromadzenie i przetwarzanie danych statystycznych,
- badania ekonomiczne,
- stabilność systemu finansowego.

Niepodpisany artykuł wydrukowany w biuletynie EBC traktuje się: jako oficjalne stanowisko EBC jako instytucji

Ilościowa definicja celu podstawowego EBC określa go jako: roczny wzrost cen na poziomie poniżej 2%, ale blisko tego poziomu

Celem głównym Europejskiego Banku Centralnego jest: dbałość o stabilny poziom cen

Stabilność cen jest przez Radę Prezesów EBC definiowana jako: utrzymanie stopy inflacji poniżej, ale blisko 2%

20. Organy Decyzyjne

Rozwiązania traktatowe ukształtowały ESBC i Eurosystem tak, że ich ośrodkiem decyzyjnym jest EBC. Dlatego jego trzy ciała decyzyjne – zarząd, Rada Prezesów i Rada Ogólna – są również władzami ESBC i Eurosystemu. **Najważniejszy z tych organów to Rada Prezesów**, do której kompetencji należą wszystkie decyzje strategiczne Eurosystemu, a w szczególności decyzje dotyczące polityki pieniężnej. *[Formalnoprawny status tych organów nieco się różni – Rada Prezesów i zarząd są wymieniane w traktacie jako organy*

decyzyjne EBC, natomiast Rada Ogólna ma w pewnym sensie charakter tymczasowy, gdyż przestanie istnieć, gdy wszystkie państwa członkowskie UE staną się członkami unii gospodarczej i walutowej].

W skład Rady Prezesów wchodzi sześciu członków zarządu EBC oraz prezesi krajowych banków należących do Eurosystemu, a więc banków centralnych państw, które przejęły euro jako wspólną walutę. Obecnie Rada Prezesów liczy 23 członków (17+6). Kompetencje Rady Prezesów dotyczą przede wszystkim ustalania i realizacji polityki pieniężnej, a więc wyznaczania ewentualnych pośrednich celów tej polityki, podstawowych stóp procentowych i stopy rezerwy obowiązkowej. Rada decyduje również o wielkości emisji banknotów euro i zatwierdza wielkość emisji monet euro, jak również decyduje o zastosowaniu innych operacyjnych metod kontroli pieniężnej.

Rada Prezesów funkcjonuje jako ciało kolegialne i w znacznej większości przypadków głos każdego z jej członków liczy się tak samo. Wszyscy pełnią swoje funkcje jako konkretne osoby działające w interesie całej strefy euro, nie są zaś przedstawicielami swoich instytucji czy krajów. Rada musi zbierać się co najmniej 10 razy w roku, kworum wynosi 2/3, a prawie wszystkie decyzje podejmuje się zwykłą większością głosów. *[Rada prezesów zbiera dwa razy w miesiącu, przy czym tylko na jednym z tych posiedzeń podejmowane są decyzje z zakresu polityki pieniężnej].*

Drugim ważnym organem decyzyjnym EBC jest jego zarząd, który podejmuje decyzje operacyjne i odpowiada za wszystkie sprawy bieżące EBC, w tym za realizację ustalonej przez Radę Prezesów polityki pieniężnej. W jego skład wchodzi prezes, wiceprezes i czterech członków. Muszą to być obywatele państw członkowskich strefy euro cieszący się autorytetem i mający doświadczenie w dziedzinie pieniądza i bankowości. Są mianowani przez Radę Europejską (kwalifikowaną większością głosów) na zalecenie Rady ECOFIN i po konsultacjach z Parlamentem Europejskim oraz Radą Prezesów. Kadencja członka zarządu trwa osiem lat i nie może być powtórzona.

Kolejnym organem decyzyjnym jest Rada Ogólna, w której skład wchodzi prezes i wiceprezes EBC oraz prezesi wszystkich krajowych banków centralnych należących do ESBC, a więc banków wszystkich państw należących do Unii Europejskiej. Jej podstawowe obowiązki wiążą się z przygotowaniami państw do przyjęcia wspólnej waluty euro. Dlatego Rada Ogólna opiniuje stan tych przygotowań przedstawiony w raportach o konwergencji oraz funkcjonowanie systemu ERM II.

OLAF jest: europejskim instytutem do spraw zwalczania nadużyć finansowych

21. Niezależność banku centralnego

Powszechnie dzisiaj akceptowany teoretyczny model banku centralnego – dla którego najważniejszy cel to stabilność cen – zakłada, że jest on niezależny i odpowiedzialny przed demokratycznymi instytucjami oraz opinią publiczną. Bardzo często uważa się, że obie te cechy stanowią pewną całość – odpowiedzialność chroni bowiem niezależny bank centralny przed oskarżeniami o tzw. deficyt demokracji, a jednym z najważniejszych jej elementów jest przejrzystość działań banku centralnego.

Niezależność banku centralnego jest pojęciem które najczęściej wyraża się:

- niezależnością realizacji polityki pieniężnej,
- niezależnością personalną,
- niezależnością finansową.

Wszystkie regulacje prawne zapewniające niezależność Europejskiego Banku Centralnego mają charakter wspólnotowego prawa pierwotnego. Oznacza to, że jakiegokolwiek zmiany tych przepisów wymagają skomplikowanej procedury i ratyfikacji przez wszystkie państwa członkowskie. Można więc mówić o konstytucyjnym charakterze prawnych gwarancji niezależności EBC.

Polityka pieniężna

22. Charakter i skuteczność współczesnej polityki pieniężnej

Poglądy na temat skuteczności polityki pieniężnej, a więc i roli, jaką powinna odgrywać, uległy bardzo silnej ewolucji w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat. Lata 60. i 70. Ubiegłego stulecia były okresem silnej wiary w skuteczność stosowania polityki pieniężnej w celu stymulowania produkcji i, co za tym idzie, ograniczaniu bezrobocia. W 1958 r. A. W. Phillips opublikował empiryczną pracę, w której wykazał wyraźną ujemną zależność między stopą bezrobocia a tempem wzrostu płac w Wielkiej Brytanii. Na tej podstawie sformułowano (Samuelson i Solow-1960) ogólną teorię, która mówi, że istnieje stabilna ujemna relacja między stopami inflacji i bezrobocia, określaną w teorii ekonomii jako krzywa Phillipsa. Zgodnie z tą koncepcją władze za pomocą narzędzi polityki pieniężnej mogły dokonywać optymalnego, ze społecznego i politycznego punktu widzenia, wyboru kombinacji stopy inflacji i bezrobocia. Banki centralne prowadziły więc aktywną politykę pieniężną, której celem było stymulowanie zatrudnienia i produkcji, szczególnie w okresach, kiedy bezrobocie wzrastało ponad poziom uznawany za naturalny.

Krytyka tej teorii, zapoczątkowana przez Friedmana (1968) i Phelps (1967) oraz badania empiryczne prowadzone już w latach 60. ubiegłego wieku wykazały, że stałe stymulowanie zatrudnienia wymaga ciągłego wzrostu podaży pieniądza, co prowadzi do stałego wzrostu stopy inflacji.

Współcześnie panuje ogólny konsensus co do braku możliwości stymulowania produktu i zatrudnienia za pomocą polityki monetarnej w długim okresie, a próby takich działań prowadzą do wysokiej inflacji. W wyniku tego nastąpiły przewartościowania celów stawianych przed polityką pieniężną: podstawowym celem tej polityki, realizowanym obecnie przez większość banków centralnych, jest stabilizacja poziomu cen.

Obecnie strategia NBP opiera się na strategii bezpośredniego celu inflacyjnego

Neutralność pieniądza w długim okresie oznacza brak wpływu podaży pieniądza na wielkości realne (PKB, bezrobocie)

W długim okresie bezrobocie jest równe naturalnej stopie bezrobocia

Podstawą metody ustalenia tempa inflacji jest struktura wydatków konsumpcyjnych: struktura wydatków konsumpcyjnych jest zróżnicowana i zależy głównie od poziomu dochodów

23. Strategia polityki pieniężnej EBC

Wyznaczone przez traktat z Maastricht cele EBC realizuje zgodnie z opracowaną na etapie przygotowań do UGW strategią polityki pieniężnej EBC. Składa się ona z dwóch podstawowych elementów, w których określa:

- ilościową definicję celu podstawowego, czyli stabilności cen, którą od 2003 r. określa się następująco – celem EBC jest utrzymanie inflacji (stopy wzrostu HICP) poniżej 2%, ale blisko tego poziomu;
- ramowy zakres informacji i analiz, które Rada Prezesów EBC powinna uwzględniać przy podejmowaniu perspektywicznych decyzji w zakresie polityki pieniężnej, a ich podstawą jest analiza monetarna i analiza makroekonomiczna.

24. Cele i instrumenty polityki pieniężnej

Polityką pieniężną (monetarną) nazywamy działalność banku centralnego prowadzoną w imieniu państwa, a polegającą na wyborze pieniężnych celów makroekonomicznych i ich realizacji przez regulowanie podaży pieniądza oraz popytu na pieniądz za pomocą wybranych instrumentów. Współcześnie przyjmuje się, że podstawowym celem polityki pieniężnej jest utrzymanie stabilnego poziomu cen (czyli niskiej inflacji) w długim okresie.

Bank centralny, działając w gospodarce rynkowej, może dążyć do realizacji swoich celów – głównie poprzez wpływ na popyt wewnętrzny – stosując odpowiednie instrumenty polityki pieniężnej. Można je podzielić na dwa podstawowe rodzaje:

- Instrumenty kontroli administracyjnej (bezpośrednie) – bezpośrednie regulacje cen instrumentów finansowych lub wolumenu (depozytów, kredytów) przez administracyjne nakładanie ograniczeń na instytucje finansowe.
- Instrumenty rynkowe (pośrednie, parametryczne) – oddziałujące na zachowanie instytucji finansowych przez zmiany w bilansie banku centralnego lub wpływ na cenę pieniądza i innych aktywów finansowych metodami rynkowymi.
 - rezerwa obowiązkowa;
 - operacje otwartego rynku;
 - transakcje depozytowo-kredytowe.

Inflacja, to: proces wzrostu ogólnego poziomu cen

Teoria parytetu stóp procentowych mówi, że: krajowa stopa procentowa powinna być równa zagranicznej stopie procentowej plus oczekiwana stopa deprecjacji kursowej

25. Operacyjne aspekty prowadzenia polityki pieniężnej w Eurosystemie

Współczesne banki centralne realizują swoją politykę pieniężną za pośrednictwem rynków finansowych (w szczególności rynku międzybankowego). Przez ramy operacyjne polityki pieniężnej rozumie się zestaw narzędzi, procedur i praktyk, za pomocą których bank centralny interweniuje na rynkach finansowych, aby osiągnąć cele wyznaczone przez strategię polityki pieniężnej i prowadzące do celu finalnego.

Podstawowym mechanizmem prowadzenia polityki pieniężnej przez EBC jest kontrola krótkoterminowych stóp procentowych. Główną cechą ram operacyjnych tej polityki musi być zdolność oddziaływania impulsów polityki pieniężnej na krótkoterminowe stopy procentowe rynku pieniężnego. Postulat ten był jednym z priorytetów podczas projektowania wspólnej polityki pieniężnej przez Europejski Instytut Walutowy i banki centralne krajów członkowskich w czasie przygotowań do wdrożenia wspólnej waluty. Ponadto ramy operacyjne polityki pieniężnej powinny spełniać trzy podstawowe wymogi:

- muszą być spójne ze strategią polityki pieniężnej, w szczególności z jej celami finalnymi – stabilizacja cen,
- muszą zapewniać skuteczną komunikację między bankiem centralnym a rynkiem,

- powinny być zgodne z zasadami gospodarki wolnorynkowej i sprzyjać efektywnej alokacji środków.

Aby sterować krótkoterminowymi stopami rynku pieniężnego w kierunku ustalonym przez EBC, stosuje się trzy podstawowe instrumenty:

- wymóg utrzymania rezerw obowiązkowych,
- operacje otwartego rynku,
- operacje banku centralnego na koniec dnia.

Obecnie EBC stosuje trzy oficjalne stopy procentowe:

- stopę oprocentowania podstawowych operacji refinansujących,
- stopę oprocentowania depozytów na koniec dnia,
- stopę oprocentowania kredytów na koniec dnia.

26. Mechanizm transmisji polityki pieniężnej

Zmiana stóp procentowych rynku pieniężnego z inicjatywy banku centralnego uruchamia szereg mechanizmów i działań podmiotów gospodarczych, aby skutecznie wpłynąć na poziom cen.

Zmiany stóp EBC wywołują zmiany stóp rynku pieniężnego oraz wpływają na oczekiwania. To z kolei powoduje zmiany podaży pieniądza i kredytu, cen towarów i kursów walutowych.

Zmiany stóp procentowych i cen aktywów finansowych wpływają z kolei na decyzje gospodarstw domowych i przedsiębiorstw dotyczące oszczędności, wydatków i inwestycji. Poziom konsumpcji i inwestycji oddziałuje na relację popytu wewnętrznego na towary i usługi do ich podaży. Kiedy popyt przewyższa podaż (przy pozostałych warunkach niezmiennych), pojawia się presja na wzrost cen. Ponadto zmiany zagregowanego popytu mogą się przyczynić do zacieśnienia lub złagodzenia warunków na rynkach pracy i produktów pośrednich, co z kolei może wpłynąć na kształtowanie się płac i cen na danym rynku.

Zmiany kursów walutowych wpływają na ceny na trzy sposoby:

- oddziałują bezpośrednio na ceny towarów importowanych,
- za pośrednictwem cen towarów importowanych przekładają się na ceny produktów finalnych, do których produkcji wykorzystywane są surowce zagraniczne,
- przez zmiany konkurencyjności towarów krajowych w stosunku do zagranicznych, co powoduje zmiany popytu wewnętrznego na produkty krajowe.

Oczekiwania inflacyjne sektora prywatnego – to kolejny ważny kanał oddziaływania polityki pieniężnej na sytuację cenową. Jeżeli bank centralny realizuje swój cel w sposób wiarygodny, polityka pieniężna może wywierać silny bezpośredni wpływ na ceny przez sterowanie oczekiwaniami inflacyjnymi podmiotów gospodarczych, a tym samym wpływać na ich zachowania przy ustalaniu cen i płac. Decydująca jest tu wiarygodność banku centralnego w trwałym utrzymywaniu stabilności cen.

Z przedstawionych mechanizmów wynika, że proces transmisji polityki pieniężnej charakteryzuje się dużą złożonością. W konsekwencji między decyzją o zmianie stóp procentowych a ujawnieniem się jej pełnych skutków zachodzą znaczne, nieraz wieloletnie opóźnienia. Także ocena siły oddziaływania impulsów polityki pieniężnej na aktywność gospodarczą i ceny nie jest jednoznaczna w świetle badań empirycznych, co poważnie utrudnia prowadzenie skutecznej polityki pieniężnej.

Funkcje i rola rynków finansowych

27. Podstawowe funkcje systemu finansowego

W raporcie NBP (2004) przedstawiono katalog funkcji jakie pełni system finansowy:

Funkcja oszczędnościowa – polega na zapewnieniu potencjalnie zyskowych inwestycji podmiotom lokującym nadwyżki na rynku finansowym, związana jest z ułatwieniem transformacji oszczędności w kapitał.

Funkcja płatnicza – zapewnia funkcjonowanie mechanizmu płatności dla podmiotów dokonujących transakcji.

Funkcja ochrony przed ryzykiem – umożliwia realizację dochodowych projektów inwestycyjnych związanych z dużym ryzykiem, przed którym w znacznym stopniu można się zabezpieczyć dzięki różnorodności instrumentów finansowych.

Funkcja transmisji polityki gospodarczej – umożliwia transmisję polityki gospodarczej oraz osiąganie jej celów, takich jak wysoka stopa zatrudnienia, niski poziom inflacji i stabilny wzrost gospodarczy.

Funkcja obniżania kosztów transakcyjnych – wynika z faktu, że pośrednik finansowy specjalizuje się w ocenie wiarygodności kredytowej.

Funkcja kontrolna – polega na dyscyplinowaniu uczestników rynków finansowych.

Kurs walutowy może być automatycznym stabilizatorem koniunktury, jeśli jest stosowany floating (system kursu płynnego)

28. Modele systemu finansowego i ich charakterystyka

Podstawą funkcjonowania rynków finansowych jest pośrednictwo w procesie alokacji zasobów pieniężnych. Przepływ środków między jednostkami dysponującymi ich nadwyżkami a jednostkami, które zgłaszają zapotrzebowanie na oszczędności, może dokonywać się bezpośrednio bądź za pośrednictwem odpowiednich instytucji finansowych.

Model bankowy – banki odgrywają istotną rolę jako pośrednicy w procesie pozyskiwania środków kredytowych, która sprowadza się do transformacji otrzymanych oszczędności (wkładów) w różnego rodzaju kredyty. Decydując o dostępności źródeł finansowania, banki pośrednio wpływają na realizację przedsięwzięć inwestycyjnych. Ponadto finansowanie takie często wiąże się z zaangażowaniem udziałowym w przedsiębiorstwach, co pozwala im budować długotrwałe relacje. System zorientowany bankowo ma większą zdolność zbierania informacji o firmach i ich kadrze kierowniczej, co wspomaga optymalną alokację kapitału i dyscyplinuje zachowanie menedżerów, a także sprzyja zachowaniu ładu korporacyjnego.

Model rynkowy – podmiotami transformującymi akumulowane środki gospodarstw domowych i przedsiębiorstw są głównie instytucje wspólnego inwestowania, m.in. fundusze emerytalne, ubezpieczeniowe i inwestycyjne. Model anglosaski (albo angloamerykański) jest określany mianem systemu o mobilnym kapitale. Nabywcy udziałów traktują je bowiem jako formę lokaty kapitału, na dalszym planie stawiając związane z akcjami prawa natury niemajątkowej (np. prawa głosu). Cechą rynku kapitałowego jest jednocześnie większe ryzyko związane z brakiem pośrednika, który by je przejmował, tak jak ma to miejsce w systemie zorientowanym bankowo. Instytucje rynku kapitałowego różni bowiem od banków komercyjnych to, że powierzonych im środków nie chroni system zabezpieczeń taki jak system bankowy. W Polsce taką funkcję pełni Bankowy Fundusz Gwarancyjny.

O powolnych przemianach w międzynarodowym systemie walutowym może decydować efekt sieci i inercji

Bankowy model finansowania charakteryzuje się większym bezpieczeństwem powierzonych środków niż w systemie rynkowym

Anglosaski system finansowy cechuje się dużym udziałem inwestorów instytucjonalnych

29. Rozwój finansowy a wzrost gospodarczy

Lepiej rozwinięty i większy system finansowy powinien stymulować wzrost gospodarczy i jednocześnie zachowywać większą stabilność. Rozwój i integracja rynków finansowych sprzyjają wzrostowi gospodarczemu na skutek obniżenia cen produktów i usług finansowych, zwiększenia konkurencji, redukcji kosztów transakcyjnych, zmniejszenia kosztów dostępu i pozyskania informacji oraz efektywniejszej alokacji kapitału. Mniej barier

oraz równe traktowanie wszystkich podmiotów powinno sprzyjać alokacji kapitału tam, gdzie jest on wykorzystywany najefektywniej.

30. Integracja rynków finansowych – korzyści i koszty

Integrację rynków finansowych określa się jako stan, w którym nie występują bariery i ograniczenia dostępu do tych rynków i wszystkie podmioty bez względu na lokalizację mają jednakowe możliwości deponowania środków finansowych oraz zaciągania zobowiązań.

Trzy korzyści, do których powinny się przyczynić zintegrowane rynki finansowe:

- integracja finansowa powinna sprzyjać wzrostowi gospodarczemu na skutek pełniejszej realizacji funkcji transformacji, alokacji, ochrony przed ryzykiem,
- konwergencja systemów finansowych, będąca konsekwencją integracji, powinna zapewnić jednolitą transmisję impulsów polityki pieniężnej do sfery finansowej, a dalej do sfery realnej,
- integracja rynków finansowych krajów członkowskich unii walutowej powinna sprzyjać wygładzaniu konsumpcji i inwestycji przez dostęp do głębokiego i zdywersyfikowanego rynku finansowego.

Analiza pierwszych efektów wprowadzenia euro wskazuje, że wraz z postępami konwergencji nominalnej i realnej uwaga inwestorów przesuwała się w kierunku czynników determinujących ryzyko na poziomie sektora. Zmiana strategii inwestowania polega na rezygnacji z inwestowania w papiery jednego kraju na rzecz papierów z jednego sektora czy regionu. Kosztem okazało się odejście inwestorów od szacowania ryzyka konkretnych krajów na rzecz ryzyka sektorowego lub regionalnego.

Funkcja ochrony przed ryzykiem realizowana przez rynki finansowe jest możliwa dzięki szerokiej gamie dostępnych instrumentów finansowych

Carry trade to strategia spekulacyjna polegająca na zadłużaniu się w walucie o niskiej stopie procentowej i walucie słabnącej, a następnie lokowaniu uzyskanych środków w waluty krajów o wysokiej stopie procentowej i walucie umacniającej się

Umocnienie się danej waluty w systemie kursu płynnego to aprecjacja

Home bias – „skrzywienie krajowe” jest zjawiskiem cechującym inwestorów preferujących inwestycje w aktywa krajowe, kosztem zagranicznych. Przyczyna to brak wiedzy w zakresie pozakrajowych inwestycji.

31. Integracja rynków finansowych w strefie euro

Ogólny wniosek z obserwacji procesu integracji rynków w wyniku pojawienia się jednolitej waluty jest taki, że integracja rynków finansowych znacznie przyspieszyła w efekcie wprowadzenia euro. Postęp w integracji rynków jest jednak silnie zróżnicowany w poszczególnych sektorach. Pod względem stopnia zaawansowania integracji na dwóch skrajnych biegunach znajdują się: integracja na międzybankowym niezabezpieczonym rynku depozytów (niemal idealna zbieżność) oraz integracja na rynku kredytów dla gospodarstw domowych. Dynamikę integracji wciąż hamuje wiele barier instytucjonalnych, organizacyjnych, prawnych i kulturowych, które sprawiają, że poszczególne segmenty rynku finansowego krajów członkowskich nadal nie stanowią jednolitego rynku finansowego. Dowodzi to, że samo wprowadzenie wspólnej waluty nie było wystarczającym bodźcem do dynamicznej ewolucji sektora finansowego.

Wśród najbardziej dotkliwych barier, które powinny być usunięte w celu przyspieszenia integracji, wymienia się:

- ujednolicenie systemów rozliczeń,
- ujednolicenie poziomu opodatkowania dochodów z kapitału,
- rozstrzygnięcie problemu i zorganizowanie scentralizowanego nadzoru nad instytucjami finansowymi w strefie euro,
- poszerzenie i unifikację zakresu ochrony konsumentów.

32. Unia Bankowa

Unia bankowa to unijny system nadzoru banków oraz ich restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji funkcjonujący na podstawie ogólnounijnych przepisów. Ma zagwarantować, że sektor bankowy w strefie euro i w całej UE będzie bezpieczny i wiarygodny, a niewypłacalne banki zostaną zrestrukturyzowane lub zlikwidowane bez pieniędzy podatników i z minimalnym skutkiem dla realnej gospodarki.

Unia bankowa opiera się na dwóch filarach instytucjonalnych, którymi są:

- 1) Jednolity Mechanizm Nadzorczy
- 2) jednolity mechanizm restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji.

Z kolei podstawą obu filarów jest jednolity zbiór przepisów mających zastosowanie do wszystkich krajów UE.

Jednolity Mechanizm Nadzorczy to nowy system nadzoru bankowego w Europie. Tworzą go EBC i organy nadzoru z uczestniczących krajów.

Jednolity mechanizm restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji to system skutecznego i wydajnego restrukturyzowania i likwidowania niewypłacalnych instytucji

finansowych. Składa się on z organu centralnego – Jednolitej Rady ds. Restrukturyzacji i Uporządkowanej Likwidacji – oraz z jednolitego funduszu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji. Do funduszu będzie się sięgać w razie upadku banku. Będzie on w całości finansowany przez europejski sektor bankowy.

Do unii bankowej należą wszystkie państwa strefy euro oraz chętne państwa UE spoza strefy. Wszystkie państwa, które przyjmą euro w przyszłości, automatycznie staną się członkami unii bankowej. Państwa spoza strefy euro mogą do niej przystąpić, ustanawiając bliską współpracę.

Główne cele unii bankowej:

- zagwarantować, że banki będą silne i zdolne przetrwać wszelkie przyszłe kryzysy finansowe
- zapobiec sytuacji, w której do ratowania upadających banków używa się pieniędzy podatnika
- ograniczyć fragmentację rynku, harmonizując przepisy sektora finansowego
- zwiększyć stabilność finansową w strefie euro i w całej UE.

Euro w roli międzynarodowej

33. Warunki kreacji waluty międzynarodowej

Warunki kreacji waluty międzynarodowej można przedstawić w formie czynników strukturalnych oraz w postaci stabilności makroekonomicznej.

Czynniki strukturalne: głównymi czynnikami strukturalnymi, które stanowią o możliwości kreacji waluty międzynarodowej jest:

- wielkość produkcji i handlu,
- wielkość rynku finansowego.

Im większy jest udział produkcji, handlu i rynku finansowego w światowych obrotach, tym większe są możliwości używania waluty emitenta w obrocie międzynarodowym.

Stabilność makroekonomiczna:

- wskaźnik stopy inflacji
- wielkość długu publicznego
- efekt sieci

34. Funkcje pieniądza międzynarodowego

Funkcje waluty międzynarodowej można przedstawić, odwołując się do tradycyjnych funkcji pieniądza:

- miernika wartości,
- środka płatniczego,
- w sferze oficjalnej (głównie przez banki),
- środka akumulacji w sferze prywatnej (stosowanie waluty przez osoby indywidualne, przedsiębiorstwa, instytucje finansowe).

Wykorzystanie euro w sferze oficjalnej.

W procesie umiędzynarodowienia waluty (internacjonalizacji) następuje jej oficjalne wykorzystanie w polityce monetarnej i kursowej państw trzecich jako:

- **waluty referencyjnej** (miernik wartości), gdyż pośrednio determinuje ona wybór waluty rezerwowej i interwencyjnej – tę funkcję Euro spełnia w kierowanych mechanizmach kursowych w ok. 40 krajach,
- udział waluty w **oficjalnych rezerwach dewizowych** – określa się cztery oficjalne motywy gromadzenia i utrzymania rezerw: ostrożnościowy, interwencyjny, transakcyjny i dochodowy,
- **struktura oficjalnych rezerw dewizowych.**

Wykorzystanie euro w sferze prywatnej.

Dolar amerykański pozostaje główną walutą fakturowania/rozliczania handlu między podmiotami z krajów nienależących do strefy euro. Wykorzystanie euro w handlu między państwami trzecimi dotyczy przede wszystkim krajów mających instytucjonalne powiązania z UE. Euro jest dominującą walutą fakturowania/rozliczania handlu w krajach UE spoza strefy euro oraz państwach kandydujących do członkostwa w UE. Potwierdza to instytucjonalny i regionalny (ograniczający się do Europy) charakter międzynarodowego wykorzystania euro.

Korzyści i ryzyka wynikające z emisji waluty międzynarodowej 8

Korzyści:

- renta emisyjna (seniorat), to dochód banku centralnego z tytułu monopolu na emisję pieniądza,
- deficyt budżetu państwa – seniorat może stanowić źródło jego finansowania,
- deficyt bilansu obrotów bieżących – seniorat może stanowić źródło jego finansowania,
- dylemat Triffina – **strona 186-187 skryptu**,
- obniżenie kosztów transakcyjnych,
- pobudzenie aktywności krajowego rynku finansowego.

Ryzyko internacjonalizacji waluty jest związane z możliwością wystawienia jej na znaczne przepływy kapitału międzynarodowego, a to może powodować duże wahania kursu, rzutując na konkurencyjność eksportu, czyli na *terms of trade* kraju emitującego pieniądź światowy.

Według teorii P. Krugmana utrzymanie stabilnych kursów walutowych w ramach strefy walutowej (takiej jak EMS) powinno być możliwe dzięki doskonałej wiarygodności banku centralnego

Korzyści i szanse

35. Bezpośrednie korzyści z tytułu ujednolicenia waluty z punktu widzenia obywateli oraz przedsiębiorstw

- **Spadek kosztów transakcyjnych**

Najbardziej widoczną (prawdopodobnie) korzyścią z wstąpienia do unii walutowej (monetarnej) jest **eliminacja kosztów wymiany walut**, które muszą ponosić zarówno przedsiębiorstwa, jak i wszyscy mieszkańcy wyjeżdżający za granicę, ale także klienci banków pobierający kredyty w euro. Koszty te nie są wprawdzie wysokie, gdyż zwykle przy każdej wymianie tracimy 2-5% wymienianej kwoty, najczęściej w formie spreadu, czyli różnicy pomiędzy ceną sprzedaży a ceną kupna waluty obcej. W skali całej gospodarki oszczędności z tytułu wyeliminowania tych kosztów szacowane są od 0,4-1%. Z szacunków dotyczących skutków wprowadzenia euro w Polsce wynika, że oszczędności te mogą być jeszcze wyższe i wynosić około 1-1,5%. Gdyby odnieść tę wielkość do 2009 r., otrzymalibyśmy kwotę 10-15 mld zł, o którą powiększyłyby się dochody rozporządzalne gospodarstw domowych i zyski przedsiębiorstw.

Koszty transakcyjne z tytułu wymiany walut są: „stratą pustą”

- **Większa przejrzystość cen i zintensyfikowana konkurencja**

Ograniczenie dyskryminacji cenowej. Unia walutowa (monetarna) w pewnym stopniu redukuje możliwości stosowania dyskryminacji cenowej, czyli wprowadzenia różnych cen tego samego dobra. Dzieje się tak, gdyż dzięki większej przejrzystości cen przedsiębiorstwa łatwiej mogą identyfikować miejsca, w których określone grupy towarów mają zbyt wysokie ceny. Zwiększenie podaży spowoduje wówczas spadek cen w tych miejscach. Ograniczenie możliwości stosowania dyskryminacji cenowej i zaostrenie konkurencji stanowią kolejną korzyść z utworzenia unii walutowej (monetarnej).

Zalety porównywalności cen. Większa porównywalność cen prowadzi do zaostrenia konkurencji na całym obszarze posługującym się wspólną walutą, także dzięki obniżeniu barier wejścia na rynek. Skutki większej konkurencji są korzystne dla konsumentów, a w dłuższym okresie również dla całej gospodarki. Przedsiębiorstwa działające w bardziej

konkurencyjnym środowisku są efektywniejsze, bardziej innowacyjne i w konsekwencji wspierają wzrost gospodarczy kraju.

- **Eliminacja wahań nominalnego kursu walutowego**

Zmienność kursu walutowego zwiększa ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej. Wzrost wartości waluty krajowej (umocnienie) zmniejsza opłacalność działalności eksportowej, ale poprawia relacje ekonomiczne przy imporcie. Z kolei spadek wartości waluty krajowej (osłabienie) zwiększa nominalną opłacalność eksportu, ale pogarsza relacje ekonomiczne przy imporcie. Wysoka zmienność kursu walutowego jest cechą charakterystyczną m.in. walut krajów rozwijających się, w tym też Polski. Można się jednak spotkać z opinią, że jeżeli nieoczekiwane spadki kursu walutowego są równie częste jak jego nieoczekiwane wzrosty, to w dłuższej perspektywie nieoczekiwane zyski i straty zarówno eksporterów, jak i importerów mogą się bilansować. Jest to jednak równowaga tylko pozorna. Niestabilny kurs – jako istotny element ryzyka – wymusza utrzymywanie w firmach rezerw, które nie mogą być przeznaczone na inwestycje, a więc ogranicza się tym samym rozwój i osłabia pozycję konkurencyjną firmy w stosunku do tej funkcjonującej w strefie euro. Zabezpieczeniem przed takim ryzykiem może być kupowanie opcji walutowych, co jak wiemy może – w razie kryzysu – jeszcze bardziej zwiększać ryzyko. Stąd jeden wniosek: eliminacja wahań nominalnego kursu walutowego poprawia konkurencyjność firm kraju członka unii monetarnej.

Protekcjonizm w ramach Unii Europejskiej, to m.in.: wspieranie firm krajowych kosztem innych

36. Strefa euro a konwergencja cen

Unia walutowa (monetarna) tylko w pewnym stopniu redukuje możliwości stosowania dyskryminacji cenowej, czyli wprowadzenia różnych cen tego samego dobra. Nie wszystkie jednak różnice cenowe mogą być wyeliminowane dzięki wprowadzeniu wspólnej waluty. Poważną barierą pozostają **koszty transportu, które utrudniają konwergencję cen dóbr spożywczych, a także dóbr, które nie podlegają wymianie handlowej**. Przeciętny konsument jest skłonny pojechać za granicę, żeby kupić samochód i zaoszczędzić w ten sposób 100 euro, ale kupowanie chleba w innym kraju, w którym kosztuje on nie 1 euro, a 50 centów, byłoby nieracjonalne, wzięwszy pod uwagę koszt transportu. Dobrami niepodlegającymi wymianie handlowej są niektóre usługi, np. fryzjerskie, stomatologiczne, a także dobra, które muszą być konsumowane bądź zużywane na miejscu, np. obiady w

restauracji czy nieruchomości. Dlatego różnice między cenami tych dóbr mogą się utrzymywać niezależnie od wprowadzenia wspólnej waluty.

Po wejściu do strefy euro o konkurencyjności cenowej gospodarki decyduje realny kurs walutowy, który może się dostosowywać poprzez zmiany: poziomu cen krajowych

Czynnikami utrudniającym konwergencję cen w strefie euro jest m.in.: występowanie kosztów transportu

Jak można wytłumaczyć, że wejście kraju do strefy euro nie powoduje istotnego wzrostu cen? na gruncie teorii równowagi ekonomicznej kraju

Jak można wytłumaczyć, że wejście kraju do strefy euro nie powoduje istotnego wzrostu cen? jest to operacja, która nie zmienia realnych dochodów i kosztów utrzymania

37. Znaczenie wahań kursu walutowego dla prowadzenia działalności gospodarczej

Pozostawanie Polski poza strefą euro wiąże się z zagrożeniem występowania częstych wahań kursu walutowego (euro/złoty) W niestabilnych warunkach – jeśli chodzi o kurs walutowy – prowadzenie działalności gospodarczej obarczone jest wysokimi kosztami i znacznym ryzykiem. Wahania kursu walutowego sprawiają, że dokonany przed zawarciem kontraktu rachunek ekonomiczny może okazać się nieaktualny. W konsekwencji braku jednolitej waluty przedsiębiorstwa często nie będą reagowały na możliwość osiągnięcia dodatkowego zysku, o ile wartość oczekiwana okaże się wystarczająco duża, aby zrekompensować koszty transakcyjne oraz ryzyko zmian kursu walutowego. Utworzenie wspólnego obszaru walutowego likwiduje powyższe bariery. Przedsiębiorstwo może bez ryzyka i kosztów transakcyjnych uruchomić sprzedaż w dowolnym kraju wspólnego obszaru walutowego, natomiast klienci są również w lepszej sytuacji, gdyż wzrost podaży danego wyrobu na rynku krajowym obniża jego cenę.

Poprawa jakości rachunku ekonomicznego dotyczącego planowanych przedsięwzięć międzynarodowych, w związku z ujednoliceniem walut wynika przede wszystkim z: wyeliminowania wahań kursowych

Kurs walutowy, to: cena waluty krajowej wyrażona w walucie obcej

Dewaluacja (deprecjacja) waluty kraju dotkniętego szokiem zwiększa konkurencyjność dóbr pochodzących z tego kraju, gdyż: ceny produktów tego kraju na rynkach międzynarodowych stają się niższe

Realny kurs walutowy: mierzy koszty utrzymania w dwóch krajach

Do argumentów wysuwanych przeciwko systemowi kursu płynnego można zaliczyć destabilizujące spekulacje i zakłócenia na rynku pieniężnym

38. Wpływ wspólnej waluty na prowadzenie działalności międzynarodowej

Utworzenie wspólnego obszaru walutowego likwiduje koszty transakcyjne i ryzyko zmian kursu walutowego. Przedsiębiorstwo może więc bez ryzyka i kosztów transakcyjnych uruchomić sprzedaż w dowolnym kraju wspólnego obszaru walutowego, natomiast klienci są również w lepszej sytuacji, gdyż wzrost podaży danego wyrobu na rynku krajowym obniża jego cenę. W konsekwencji wzrasta liczba przedsiębiorstw zaangażowanych w działalność eksportową, co stało się główną przyczyną wzrostu wymiany handlowej po utworzeniu strefy euro.

39. Związek między stabilnością wzrostu gospodarczego a jego dynamiką

W krajach, w których stopy wzrostu gospodarczego są wysoce niestabilne, wzrost PKB jest wolniejszy. Można wskazać kilka przyczyn tej negatywnej zależności.

Po pierwsze, niestabilność ścieżki wzrostu prowadzi do trwałego obniżenia nakładów inwestycyjnych, które zależą zarówno od aktualnych, jak i spodziewanych przychodów, a także do większej skłonności do inwestycji w projekty krótkookresowe niż długookresowe.

Po drugie, prace empiryczne potwierdzają negatywny wpływ wahań stóp wzrostu na inwestycje w kapitał ludzki, co także oddziałuje na wielkość PKB.

Po trzecie, kraje charakteryzujące się niestabilnymi ścieżkami wzrostu tracą wiarygodność na rynkach finansowych, co dodatkowo utrudnia pozyskiwanie kapitału niezbędnego do rozwoju gospodarczego.

Wahania wzrostu gospodarczego powodują zatem nieodwracalne szkody w zakresie kapitału fizycznego, ludzkiego i organizacyjnego. Z tego wynika, że stabilność wzrostu gospodarczego przekłada się pozytywnie na jego dynamikę.

40. Wspólna waluta a stabilność makroekonomiczna

Stabilność makroekonomiczną ocenia się w różny sposób, najczęściej przez analizę zmienności stóp wzrostu gospodarczego, stopnia zrównoważenia bilansu obrotów bieżących czy finansów publicznych. Osiągnięcie i utrwalenie stabilności makroekonomicznej leży w interesie każdego kraju. Rezygnacja z własnej waluty może mieć liczne pozytywne skutki w tym zakresie.

Po pierwsze, dzięki wspólnej walucie ograniczone jest ryzyko wystąpienia gwałtownych, destabilizujących przepływów kapitału. Te przepływy często mają podłoże spekulacyjne i są *de facto* źródłem szkodliwych dla gospodarki szoków. Mogą m.in. wywierać presję rynkową na pieniądź krajowy i stwarzać zagrożenie kryzysem walutowym.

Po drugie, EBC prowadzi bardziej stabilną politykę pieniężną niż poszczególne banki centralne.

Po trzecie, wzrost stabilności makroekonomicznej przyczynił się do wzrostu wiarygodności wielu państw strefy euro, co znalazło odzwierciedlenie w ratingach, czyli niezależnych ocenach ryzyka kredytowego.

41. Strefa euro a wiarygodność ekonomiczna państw członkowskich

Wysoką wiarygodność ekonomiczną państwa strefy euro zawdzięczają w dużej mierze wiarygodności polityki pieniężnej EBC, która jest większa niż wiarygodność poszczególnych banków centralnych. Wiarygodność makroekonomiczna kraju ma bezpośredni związek z wysokością rynkowych stóp procentowych, które są wynagrodzeniem dla posiadacza kapitału z tytułu jego użyczenia. Do najważniejszych komponentów stopy procentowej należą zwrot z inwestycji wolnej od ryzyka, oczekiwania inflacyjne i premia za ryzyko. Premia za ryzyko jest wyższa w krajach o niższym poziomie stabilności i wiarygodności makroekonomicznej, gdyż inwestorzy charakteryzują się awersją do ryzyka i rekompensują sobie większe ryzyko, żądając wyższej stopy procentowej. Kolejnym efektem unii walutowej jest obniżenie stóp procentowych.

42. Pośrednie korzyści z przyjęcia euro

Do najważniejszych pośrednich skutków przyjęcia wspólnej waluty można zaliczyć wzrost inwestycji krajowych i zagranicznych, zwiększenie wolumenu wymiany handlowej oraz integrację rynków finansowych. Od skali korzyści pośrednich zależy ostatecznie przyrost PKB i dobrobytu w kraju wchodzącym do strefy euro. Wystąpienie efektów pośrednich jest warunkowe i zależy m.in. od przygotowania gospodarki do przyjęcia wspólnej waluty, uwarunkowań strukturalnych oraz prowadzonej polityki gospodarczej. Dlatego **pośrednie korzyści z uczestnictwa w strefie euro często nazywamy szansami**.

43. Wymiana wewnątrzgałęziowa i międzygałęziowa a korzyści ze wspólnej waluty

Wymiana handlowa umożliwia efektywniejsze wykorzystanie czynników produkcji, czyli pracy i kapitału. Poszczególne państwa i regiony mogą swobodniej wykorzystywać swoje przewagi komparatywne, przenosząc siłę roboczą oraz kapitał do tych gałęzi gospodarki, w których jest to najbardziej opłacalne. Dodatkowe korzyści można osiągnąć dzięki zwiększeniu skali produkcji w tych gałęziach. Procesy specjalizacji oprócz korzyści mogą jednak nieść także zagrożenia. Gdyby poszczególne kraje w strefie euro specjalizowały się w wytwarzaniu i dostarczaniu zupełnie odmiennych dóbr, wówczas stawałyby się coraz mniej do siebie podobne pod względem struktur gospodarczych, a ich cykle koniunkturalne

byłyby coraz słabiej zsynchronizowane. Oznaczałoby to zwiększoną ekspozycję na szoki i możliwe problemy z nieadekwatnością wspólnej polityki pieniężnej. Obawy te dotychczas się nie potwierdziły, co można zaobserwować, analizując strukturę wymiany handlowej w strefie euro. Gdyby rzeczywiście następowała specjalizacja międzygałęziowa, wtedy rósłby udział handlu międzygałęziowego w całej wymianie (np. eksport sprzętu AGD i import owoców). Tymczasem można raczej zaobserwować zjawisko odwrotne: coraz większe znaczenie ma handel wewnątrzgałęziowy (np. eksport samochodów i jednocześnie import innych samochodów), który w 2006 r. stanowił już średnio $\frac{3}{4}$ wymiany handlowej państw strefy euro.

Rosnący udział handlu wewnątrzgałęziowego w wymianie państw strefy euro świadczy o: upodabnianiu się struktur gospodarek

44. Empiryczne dowody na efekty handlowe po utworzeniu strefy euro

Rosnąca intensywność wymiany handlowej uważana jest za jeden z najważniejszych czynników wpływających na wzrost gospodarczy. Dlatego ocenie skuteczności ujednolicenia waluty w tworzeniu wymiany handlowej poświęcono wiele badań empirycznych, które były przeprowadzane zarówno przed powstaniem strefy euro, jak i po jej utworzeniu.

Najbardziej znanym opracowaniem empirycznym był artykuł Rose'a, w którym na podstawie analizy 186 państw (głównie słabo rozwiniętych i rozwijających się) dowodził on, że utworzenie unii walutowej może zwiększyć wolumen wymiany handlowej nawet o 300%. Wyniki kolejnych badań wskazywały na znacznie mniejszy wpływ ujednolicenia waluty na handel, aczkolwiek dostarczały kolejnych dowodów na istnienie istotnego i pozytywnego związku pomiędzy państwami członkowskimi. Za najbardziej wiarygodne uważa się obecnie wyniki szacujące skalę tego efektu na poziomie 5-15%. Jednocześnie wiadomo już, że wzrost wymiany handlowej wskutek utworzenia unii walutowej nie jest zjawiskiem natychmiastowym, ale postępuje stopniowo.

W świetle wyników prowadzonych badań utworzenie strefy euro przyczyniło się do wzrostu wartości wymiany handlowej o: 5-15%

45. Źródła wzrostu wymiany handlowej po ujednoliceniu waluty

Z badań wynika, że ułatwienie i obniżenie kosztów handlu między krajami strefy euro nie tylko zaowocowało wzrostem wymiany między państwami należącymi do strefy euro, zwiększył się także handel między strefą euro a innymi krajami rozwiniętymi. Aby zrozumieć ten mechanizm, należy zwrócić uwagę, że wzrost wymiany handlowej miał dwa źródła;

- wzrost wolumenu eksportu realizowanego przez firmy już wcześniej uczestniczące w handlu zagranicznym;

- wzrost liczby przedsiębiorstw prowadzących działalność eksportową.

To drugie źródło silniej generowało handel zagraniczny od początku funkcjonowania strefy euro, co wydaje się uzasadnione, jeżeli zwrócimy uwagę na koszty stałe podjęcia działalności eksportowej. Takimi kosztami stałymi mogą być np. koszty badań rynkowych, prowadzenie rachunku w zagranicznym banku, stworzenie systemu dystrybucji dóbr itp. Po oszacowaniu opłacalności eksportu przedsiębiorstwa z krajów trzecich mogły nie być zainteresowane ponoszeniem kosztów stałych wejścia na rynki poszczególnych państw przed ujednoliceniem waluty. Dzięki wprowadzeniu euro koszt stały podjęcia działalności eksportowej jest relatywnie niższy, gdyż cały wspólny obszar walutowy jest traktowany podobnie jak wcześniej pojedyncze państwo. Dlatego skutkiem znoszenia barier handlowych i redukcji kosztów wymiany okazuje się na ogół wzrost liczby przedsiębiorstw eksportujących.

Wzrost wymiany handlowej po utworzeniu strefy euro wynikał w największym stopniu ze: wzrostu liczby przedsiębiorstw zaangażowanych w działalność eksportową

46. Związek między wprowadzeniem euro a inwestycjami

Ujednolicenie waluty powinno wspierać zarówno inwestycje krajowe, jak i zagraniczne. Wzrostowi inwestycji krajowych sprzyja głównie ograniczenie kosztów pozyskiwania kapitału (np. kredytów bankowych), uniezależnienie inwestycji od zasobów krajowych oszczędności, a także większa przejrzystość cen i bardziej klarowne zasady prowadzenia działalności gospodarczej.

Spadek stóp procentowych obniża koszt pozyskania kapitału na realizację inwestycji i tym samym zwiększa wartość bieżącą netto (NPV) projektów inwestycyjnych. Po wprowadzeniu wspólnej waluty część wcześniej nieopłacalnych inwestycji będzie się charakteryzowała dodatnią stopą zwrotu. Aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw krajowych może się zatem zwiększyć. Wpływ wprowadzenia euro na inwestycje jest prawdopodobnie większy w przypadku państw „doganiających”.

Wertykalne (pionowe) bezpośrednie inwestycje zagraniczne: są komplementarne wobec handlu zagranicznego

47. Wpływ euro na wzrost gospodarczy

Ostatecznym skutkiem utworzenia unii walutowej powinien być dodatkowy przyrost PKB oraz zwiększenie dobrobytu. Związek między wystąpieniem pośrednich korzyści z uczestnictwa w unii walutowej a przyspieszeniem wzrostu gospodarczego jest względnie łatwy do wykazania na gruncie teoretycznym. Wystarczy przeanalizować skutki gospodarcze pośrednich korzyści ujednolicenia waluty, zwłaszcza efekty handlowe i inwestycyjne, które

bezpośrednio powinny prowadzić do wzrostu wydajności pracy oraz podniesienia poziomu zaawansowania technologicznego gospodarki. Te dwa motory wzrostu gospodarczego decydują jednocześnie o konkurencyjności gospodarki i poziomie dochodów osiąganych przez pracowników.

W praktyce jednak wpływ utworzenia strefy euro na wzrost gospodarczy jest, z kilku przyczyn, bardzo trudny do skwantyfikowania.

Po pierwsze, wzrost gospodarczy jest zjawiskiem niezwykle złożonym, na które składa się bardzo dużo czynników. Jeśli nawet wprowadzenie euro stwarzało w ostatnich latach presję na przyspieszenie wzrostu PKB, to mogły ją niwelować inne czynniki. Dodatkowo część tych czynników mogła być również pośrednio wywołana zastąpieniem walut narodowych przez euro.

Po drugie, omawiane korzyści z czasem będą coraz ważniejsze i większe. W najbliższych latach integracja i pogłębianie się rynków finansowych będą postępować, efekty handlowe będą się nadal kumulować, podobnie jak skutki wzrostu inwestycji krajowych i zagranicznych. Nawet po dziesięciu latach od utworzenia strefy euro nie można jeszcze ocenić ostatecznego wpływu tego przedsięwzięcia na ekonomicznego na gospodarki państw członkowskich, gdyż strumień korzyści wciąż płynie.

Po trzecie, niewykluczone, że precyzyjne oszacowanie wpływu euro na wzrost gospodarczy i dobrobyt nigdy nie będzie możliwe, a z pewnością nigdy nie będzie w tej sprawie zgody wśród ekonomistów. Nie ma bowiem innej grupy takich samych państw funkcjonujących poza unią walutową. Nie wiemy też, jak rozwijałyby się państwa, gdyby strefa euro nie powstała, nie wiadomo na przykład, jak poszczególne gospodarki ucierpiałyby wskutek obecnego kryzysu, jeśli nie byłoby wspólnej waluty. Kolejne zjawiska ekonomiczne w przyszłości będą potęgować tę niepewność.

Powyższe argumenty usprawiedliwiają też rozbieżności szacunków dotyczących wpływu przyjęcia euro na gospodarkę Polski. W zależności od przyjętych założeń wskazuje się, że dzięki euro PKB Polski może wzrosnąć w długim okresie o 1,5-7,5% w porównaniu ze scenariuszem pozostawiania poza strefą euro.

Wpływ utworzenia strefy euro na PKB państw członkowskich: jest nieznany

Wejście kraju do strefy euro: w okresie krótkim jest obojętne pod względem zmiany realnych dochodów ludności

Koszty i zagrożenia

48. Zagrożenia związane z utratą autonomicznej polityki pieniężnej

Polityka pieniężna prowadzona przez bank centralny umożliwia absorbowanie szoków zarówno o charakterze zewnętrznym, jak i wewnętrznym, a tym samym utrzymanie stabilności cen w gospodarce. Przystąpienie do unii monetarnej wiąże się z rezygnacją z prowadzonej na szczeblu krajowym polityki pieniężnej oraz przejęciem w tym zakresie kompetencji przez ponadnarodową instytucję realizującą politykę dostosowaną do sytuacji gospodarczej na całym obszarze unii. Koszt utraty polityki pieniężnej w dużym stopniu będzie zatem zależeć od prawdopodobieństwa występowania wstrząsów o charakterze asymetrycznym. Im większe prawdopodobieństwo, że wstrząsy, które nastąpią w danym państwie po przystąpieniu do strefy euro, będą mieć charakter asymetryczny, tym większy koszt rezygnacji z autonomicznej polityki pieniężnej.

Łączna skala kosztów związanych z utratą autonomicznej polityki pieniężnej i kursowej zależy od:

- adekwatności polityki pieniężnej EBC do potrzeb gospodarki danego państwa;
- skuteczności krajowej polityki pieniężnej prowadzonej w warunkach globalizacji;
- skuteczności nominalnego kursu walutowego w absorbowaniu szoków;
- efektywności funkcjonowania alternatywnych mechanizmów dostosowawczych.

Przystąpienie do strefy euro wiąże się z koniecznością rezygnacji z: niezależnej polityki pieniężnej i kursowej

Dlaczego polityka fiskalna zyskuje na znaczeniu w państwach, które przyjęły euro?

Przyjęcie euro oznacza rezygnację z autonomicznej polityki pieniężnej, dlatego najważniejszym instrumentem oddziaływania na gospodarkę po przyjęciu euro staje się polityka fiskalna

Koszt związany z utratą autonomicznej polityki pieniężnej jest niższy gdyż: wstrząsy dotyczące daną gospodarkę i strefę euro są bardziej symetryczne

Łączne koszty związane z utratą autonomicznej polityki pieniężnej i kursowej są tym wyższe, im: niższa jest efektywność funkcjonowania alternatywnych mechanizmów dostosowawczych

Asymetryczne zewnętrzne szoki podażowe mogą wywoływać napięcia ekonomiczne i polityczne w krajach członkowskich unii monetarnej gdyż: polityka pieniężna jest wspólna w krajach unii

Przystąpienie do unii walutowej powoduje, że kraj nie może: oddziaływać na równowagę bilansu handlowego z pomocą kursu walutowego

49. Rodzaje wstrząsów. Wstrząsy symetryczne i asymetryczne

Szok symetryczny to wstrząs, który w podobnym stopniu dotyka wszystkie państwa wchodzące w skład unii monetarnej. W przypadku wystąpienia takiego wstrząsu Europejski Bank Centralny podejmie działania mające na celu złagodzenie jego skutków i obniży stopy procentowe.

Asymetryczny szok popytowy występuje wówczas, gdy zmiana popytu dotyka jedno państwo (lub kilka) w większym stopniu niż inne. Gdyby jego polityka pieniężna była autonomiczna, bank centralny podjąłby działania mające na celu zamortyzowanie negatywnych skutków wstrząsu popytowego (spadku produkcji i wzrostu bezrobocia) i prowadził ekspansywną politykę pieniężną. W takiej sytuacji Europejski Bank Centralny, który dba o stabilność cen w całej strefie euro, a nie w konkretnym państwie, nie dostosowuje stóp procentowych. Amortyzacja negatywnych skutków wstrząsu asymetrycznego musi zatem nastąpić za pomocą innych, alternatywnych mechanizmów dostosowawczych: polityki fiskalnej, rynku pracy oraz rynku dóbr i usług. Duże znaczenie ma w tej sytuacji elastyczność płac i mobilność siły roboczej

Niska elastyczność płac w przypadku wystąpienia negatywnego szoku asymetrycznego powoduje na ogół: spadek zatrudnienia

Dzięki zbliżonej strukturze produkcji kraj należący do unii walutowej: ponosi mniejsze ryzyko szoków asymetrycznych

50. Ryzyko związane z możliwą nieadekwatnością polityki pieniężnej EBC dla gospodarki krajowej

Zgodnie z teorią optymalnych obszarów walutowych gospodarki tworzące unię monetarną powinny cechować się zdywersyfikowaną i podobną strukturą produkcji, popytu oraz eksportu, a także wysoką intensywnością wzajemnych powiązań handlowych. Im bardziej są zbliżone do siebie struktury gospodarcze państw tworzących unię monetarną, im bardziej są one zdywersyfikowane i im silniejsze są powiązania handlowe między nimi, tym mniejsze ryzyko wystąpienia w poszczególnych gospodarkach szoków o charakterze asymetrycznym. Ponadto podobne mechanizmy absorpcji szoków przyczyniają się do zwiększania synchronizacji cykli koniunkturalnych i tym samym zmniejszenia ryzyka nieadekwatności cyklicznej.

Ryzyko nieadekwatności strukturalnej polityki pieniężnej EBC w przypadku Polski wynika z: istniejących różnic w strukturze produkcji

51. Nieadekwatność strukturalna i cykliczna oraz czynniki determinujące ryzyko jej wystąpienia

Celem polityki pieniężnej EBC jest utrzymanie stabilności cen w strefie euro. Decyzje podejmowane przez EBC mają na celu dobro całej strefy, a nie pojedynczych państw wchodzących w jej skład. Ryzyko nieadekwatności polityki pieniężnej EBC związane jest z tym, że decyzje dotyczące kształtowania się stóp procentowych nie będą właściwe z punktu widzenia poszczególnych państw członkowskich.

Nieadekwatność polityki pieniężnej prowadzonej na szczeblu całej strefy euro do sytuacji pojedynczego państwa wchodzącego w jej skład może mieć charakter strukturalny lub cykliczny. Nieadekwatność **strukturalna** ma miejsce wtedy, gdy stopy procentowe ustalane przez EBC są zbyt niskie lub zbyt wysokie w stosunku do poziomu inflacji w danej gospodarce. Ryzyko nieadekwatności strukturalnej jest tym wyższe, im większe jest zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego. Zgodnie z teorią konwergencji gospodarki o niższym poziomie rozwoju będą się rozwijać szybciej od gospodarek wysoko rozwiniętych. Wyższe tempo wzrostu gospodarczego spowoduje wyższe tempo wzrostu cen. Mniej rozwinięte państwa członkowskie będą zatem potrzebować wyższej nominalnej stopy procentowej.

Nieadekwatność **cykliczna** może nastąpić w sytuacji przesunięcia cyklu koniunkturalnego danej gospodarki w stosunku do cykli koniunkturalnych pozostałych gospodarek wchodzących w skład Unii Gospodarczej i Walutowej. Na przykład obniżenie przez EBC stóp procentowych w celu pobudzenia agregatowego popytu mogłoby w gospodarce niezsynchronizowanej spowodować nadmierny wzrost popytu, przyspieszenie tempa wzrostu jednostkowych kosztów pracy i inflacji, a tym samym pogorszenie się międzynarodowej konkurencyjności. Jeśli tempo wzrostu wydajności pracy nie jest dostatecznie wysokie, by przywrócić utraconą konkurencyjność, to konsekwencją przegrzania koniunktury może być długotrwałe spowolnienie gospodarcze. Przywracanie równowagi może trwać jeszcze dłużej, jeżeli niskiemu tempu wzrostu wydajności pracy towarzyszy sztywność płac i cen. Z punktu widzenia ryzyka nieadekwatności cyklicznej wspólnej polityki pieniężnej bardzo ważna jest więc synchronizacja cykli koniunkturalnych.

Koszt utraty autonomicznej polityki pieniężnej zależy zatem od stopnia synchronizacji cykli koniunkturalnych, symetryczności występujących szoków ekonomicznych oraz szybkości ich absorpcji przez poszczególne gospodarki. Im większe podobieństwo w tych obszarach między strefą euro a Polską, tym bardziej wspólna polityka pieniężna będzie adekwatna do uwarunkowań polskiej gospodarki. Im bardziej efektywne będą wspomniane mechanizmy absorpcji wstrząsów, tym słabiej gospodarka będzie odczuwać ewentualną nieadekwatność polityki EBC po wstrząsie asymetrycznym.

Ryzyko nieadekwatności cyklicznej dla Polski. Na tle pozostałych nowych państw członkowskich nasza gospodarka jest relatywnie dobrze zsynchronizowana ze strefą euro jako całością, jak i z pozostałymi państwami członkowskim. Występuje jednak znaczna asymetryczność szoków, co w dużym stopniu wynikało ze specyfiki okresu transformacji oraz ich charakteru. Asymetria szoków zwiększa ryzyko nieadekwatności cyklicznej polityki pieniężnej. Należy jednak pamiętać, że dalszy rozwój gospodarczy Polski i integracja ze strefą euro będą się przyczyniać do uspoźnienia części szoków. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że w przypadku Polski występuje wyższa amplituda wahań cyklicznych. Reakcja wspólnej polityki pieniężnej może okazać się zbyt słaba z punktu widzenia rodzimej gospodarki. Jednocześnie czynnikiem zmniejszającym to ryzyko jest podobieństwo odpowiedzi gospodarek Polski i strefy euro na wstrząsy oraz relatywnie wysoki stopień synchronizacji cyklicznej naszego kraju ze strefą euro. Prowadzone badania m.in. przez prof. R. Kokoszczyńskiego wskazują również na znaczne podobieństwo między mechanizmami transmisji polityki pieniężnej w Polsce i w strefie euro.

Nieadekwatność cykliczna związana z prowadzoną przez EBC polityką pieniężną ma miejsce, gdy: kierunek zmian stóp procentowych ustalanych przez EBC jest nieodpowiedni, z punktu widzenia przebiegu cyklu koniunkturalnego

Wyższa amplituda wahań cyklicznych w kraju wstępującym, w porównaniu ze strefą euro, rodzi ryzyko: zbyt słabych reakcji polityki pieniężnej

52. Wpływ przedstawiciela Polski na decyzje dotyczące polityki pieniężnej prowadzonej przez Europejski Bank Centralny

Przystąpienie do strefy euro nie oznacza całkowitej utraty wpływu Polski na decyzje w sprawie stóp procentowych podejmowanych przez Europejski Bank Centralny. Wpływ Polski na te decyzje może się przyczynić do zwiększenia adekwatności wspólnej polityki pieniężnej do potrzeb naszej gospodarki. Im większy wpływ miałaby Polska, tym niższy byłby koszt rezygnacji z autonomicznej polityki pieniężnej.

Po przystąpieniu do strefy euro prezes NBP stanie się członkiem Rady Prezesów EBC i będzie miał prawo głosu podczas jej posiedzeń. Przedstawiciel Polski będzie mógł również wejść w skład zarządu EBC. Zgodnie z obowiązującym systemem głosowania Rada Prezesów EBC zazwyczaj podejmuje decyzje zwykłą większością głosów, a każdy jej członek dysponuje jednym głosem. W przypadku równego rozłożenia głosów decydujący głos należy do prezesa EBC. Wpływ Polski na decyzje dotyczące stóp procentowych ulegnie nieznacznemu zmniejszeniu, gdy liczba członków strefy euro przekroczy 21 – zgodnie z wprowadzonym wówczas rotacyjnym systemem głosowania prezes NBP będzie miał prawo głosu w 59-87% przypadków.

Ponadto:

- będzie mógł zawsze uczestniczyć w dyskusji przed podjęciem decyzji,
- będzie wpływać na proces decyzyjny przez udział w formowaniu koalicji,
- wpływ prezesa NBP będzie większy, niż wynikałoby to z wagi ekonomicznej naszej gospodarki mierzonej udziałem w PKB strefy euro.

53. Skuteczność krajowej polityki pieniężnej w warunkach globalizacji

Aby móc oszacować łączne koszty związane z utratą autonomicznej polityki pieniężnej, należy ocenić również skuteczność krajowej polityki pieniężnej – szczególnie biorąc pod uwagę zachodzące procesy globalizacji. Nasilająca się globalizacja powoduje wzrost względnego znaczenia czynników międzynarodowych w prowadzeniu krajowej polityki pieniężnej.

- Obserwowane w krajowej gospodarce zmiany cen dóbr i usług w dużym stopniu są pochodną czynników o charakterze zewnętrznym.
- Wraz ze wzrostem substytucyjności dóbr krajowych i zagranicznych oraz intensyfikacją wymiany handlowej nadwyżkowy popyt krajowy nie musi prowadzić do wzrostu cen krajowych, może bowiem zostać zastąpiony przez dobra zagraniczne.
- Istotny wpływ na kształtowanie się cen i płac krajowych ma wzrost mobilności czynników produkcji. Prowadzi on do ograniczenia skuteczności krajowej polityki pieniężnej.
- Zróznicowanie wysokości stóp procentowych skłania podmioty gospodarcze do zaciągania kredytów w walutach krajów o niższych stopach procentowych, co ogranicza autonomię krajowej polityki gospodarczej.

Podsumowując, należy stwierdzić, że długookresowym kosztem przystąpienia Polski do strefy euro jest utrata możliwości prowadzenia autonomicznej polityki pieniężnej. Krajowy

bank centralny nie będzie mógł łagodzić skutków ewentualnych wstrząsów o charakterze asymetrycznym.

54. Zagrożenia związane z utratą nominalnego kursu walutowego oraz czynniki mające wpływ na stopień możliwych zagrożeń

Przystąpienie kraju do strefy euro oznacza nie tylko rezygnację z autonomicznie prowadzonej polityki pieniężnej, lecz także utratę nominalnego kursu walutowego. Koszt utraty autonomicznej polityki kursowej będzie zależał od skuteczności nominalnego kursu walutowego w absorbowaniu szoków. W teorii optymalnych obszarów walutowych przyjmuje się, że im większa jest zmienność realnego kursu walutowego, tym większą rolę odgrywa on jako mechanizm dostosowawczy i tym bardziej gospodarka jest narażona na szoki asymetryczne. W teorii tej przyjmuje się też, że płynny kurs walutowy jest skutecznym mechanizmem absorpcji szoków o charakterze asymetrycznym. Wahania realnego kursu walutowego odzwierciedlają tym samym występowanie szoków, ich skalę oraz mechanizmy akomodacji. Podkreśla się jednak, że im bardziej otwarta jest gospodarka, tym mniejsze jest znaczenie kursu walutowego.

Łączny koszt utraty nominalnego kursu walutowego zależy od rodzaju szoków dotykających gospodarkę. Jeżeli przeważają szoki nominalne, to utrata kursu walutowego nie będzie stanowiła większego kosztu. W przypadku gdy większość szoków w danej gospodarce ma charakter realny, utrata nominalnego kursu walutowego może być dla niej istotnym kosztem. W takiej sytuacji płynny kurs walutowy może być bowiem skutecznym mechanizmem absorpcji szoków.

W Polsce zmienność nominalnego kursu złotego była w 30-50% wyjaśniana przez szoki o charakterze nominalnym, a w 50-70% przez szoki o charakterze realnym. Oznacza to, że rezygnacja z niezależnej polityki walutowej w przypadku Polski należy częściowo postrzegać jako szansę uniknięcia kosztów wynikających z dużych wahań nominalnego kursu walutowego, niezwiązanego z czynnikami fundamentalnymi. Z drugiej strony usztywnienie nominalnego kursu walutowego w chwili wejścia Polski do strefy euro może oznaczać koszt w postaci wzrostu wahań produkcji.

55. Zagrożenia związane z ustaleniem nieoptymalnego kursu konwersji złotego na euro

Dla międzynarodowej konkurencyjności polskiej gospodarki negatywne konsekwencje miałyby ustalenie kursu zarówno na poziomie niedowartościowanym, jak i przewartościowanym. Kurs równowagi to kurs walutowy, który w średnim okresie zapewnia równowagę wewnętrzną i zewnętrzną gospodarki. Kurs waluty jest niedowartościowany, jeżeli jest zbyt słaby w stosunku do jego kursu równowagi. Z kolei jest przewartościowany, gdy jest zbyt silny w stosunku do kursu zapewniającego średniookresową równowagę. Ustalenie kursu konwersji na poziomie niedowartościowanym oznacza, że dobra krajowe są relatywnie tańsze niż dobra zagraniczne. Może to prowadzić do tzw. przegrzania gospodarki i nadmiernej presji na wzrost cen krajowych w średnim okresie. Relatywnie wysokie ceny dóbr importowanych mogłyby również negatywnie oddziaływać na import nowych technologii, a to miałyby wpływ na wydłużenie procesu doganiania państw wyżej rozwiniętych przez polską gospodarkę. Ustalenie przewartościowanego kursu konwersji oznacza, że dobra krajowe są relatywnie droższe niż dobra zagraniczne, co powoduje spadek konkurencyjności gospodarki i nadmierny wzrost importu.

Ustalenie kursu konwersji na poziomie niedowartościowanym będzie oznaczać, że: wskutek nadmiernego popytu zagranicznego może wystąpić presja na wzrost cen krajowych

56. Zagrożenia związane ze zbyt szybkim tempem wzrostu cen w średnim okresie. Efekt Balassy-Samuelsona

Drugim czynnikiem, który w średnim okresie może wpływać na pogorszenie się międzynarodowej konkurencyjności polskiej gospodarki, może być zbyt szybki – w stosunku do jej możliwości – wzrost cen. Ewentualne zmiany poziomu cen po integracji ze strefą euro mogą wynikać z oddziaływania czynników zarówno podażowych (wzrost wydajności i efektu Balassy-Samuelsona), jak i popytowych, wynikających ze zmian dochodów i zmian preferencji konsumentów.

Wzrost wydajności wynika z faktu, że Polska jest gospodarką doganiającą państwa wyżej rozwinięte. Związane z tym tempo wzrostu wydajności pracy prowadzi do wzrostu płac. Jeżeli płace będą rosły we wszystkich sektorach gospodarki (nie tylko tych, w których zwiększyła się wydajność pracy), może to spowodować wzrost cen. Zjawisko to w literaturze nazywa się efektem Balassy-Samuelsona. Wzrost cen może prowadzić do pogorszenia międzynarodowej konkurencyjności w sytuacji, gdy nie będzie mu towarzyszył odpowiednio wysoki wzrost wydajności pracy. Jeśli tempo wzrostu wydajności będzie relatywnie wysokie, wzrost płac i cen nie powinien powodować pogorszenia stabilności makroekonomicznej ani międzynarodowej konkurencyjności.

Dla kształtowania się tempa wzrostu cen duże znaczenie będą mieć czynniki strukturalne, wzmacniające podażową stronę gospodarki. W szczególności dla zmniejszenia presji inflacyjnej istotne są reformy strukturalne rynku dóbr i usług, przyczyniające się do wzrostu konkurencji, jak również reformy strukturalne zwiększające elastyczność rynku pracy (w szczególności jego dwóch elementów, podstawowych z punktu widzenia teorii optymalnych obszarów walutowych: elastyczności płac i mobilności siły roboczej). Podobnie więc jak zagrożenia długookresowe także średniookresowe zagrożenia związane z możliwym pogorszeniem się międzynarodowej konkurencyjności gospodarki mają głównie charakter warunkowy. W dużym stopniu zależą bowiem od wyjściowych uwarunkowań gospodarki przystępującej do Unii Gospodarczej i Walutowej, jak też od działań podejmowanych przed przystąpieniem i później, mających na celu zwiększenie przyszłej konkurencyjności tej gospodarki.

57. Kryteria konwergencji. Zagrożenia związane z koniecznością spełnienia kryteriów

Konieczność spełnienia kryteriów konwergencji (stabilności cen, stóp procentowych, kursu walutowego, deficytu finansów publicznych i długu publicznego) może wymuszać prowadzenie przed przystąpieniem do strefy euro bardziej restrykcyjnej polityki makroekonomicznej, zarówno fiskalnej, jak i monetarnej. W szczególności wiąże się to ze spełnieniem kryterium stabilności cen oraz kryterium fiskalnego. Kosztem ewentualnej bardziej restrykcyjnej polityki makroekonomicznej byłoby w tym przypadku przejściowe obniżenie tempa wzrostu gospodarczego, a w rezultacie przejściowy spadek zatrudnienia i zwiększenia bezrobocia.

Do zagrożeń krótkookresowych, związanych z koniecznością spełnienia kryteriów konwergencji zalicza się: konieczność prowadzenia bardziej restrykcyjnej polityki fiskalnej w okresie przed przystąpieniem do strefy euro;

Kryterium zbieżności stóp inflacji w ramach kryteriów konwergencji z Maastricht ma uzasadnienie teoretyczne ze względu na: parytet siły nabywczej

Konieczność zmniejszenia poziomu inflacji przed przystąpieniem do unii monetarnej (kryterium konwergencji) może w krótkim okresie przyczynić się do przejściowego: zwiększenia poziomu bezrobocia

58. Zagrożenia związane z pobytem złotego w mechanizmie ERM II. Parytet centralny. Czynniki determinujące stopień zagrożeń

Mechanizm kursowy ERM II (*Exchange Rate Mechanism II*) jest systemem kursów walutowych, łączącym waluty państw Unii Europejskiej oraz euro. Waluta państwa ubiegającego się o wejście do strefy euro musi przebywać w tym systemie przynajmniej przez dwa lata bez nadmiernych napięć. W szczególności niemożliwa jest dewaluacja waluty krajowej wobec euro. Celem funkcjonowania mechanizmu jest wspieranie procesów konwergencji i tym samym umożliwienie wprowadzenia wspólnej europejskiej waluty oraz zapewnienie sprawnego funkcjonowania strefy euro. Uczestnictwo w mechanizmie polega na wyznaczeniu kursu centralnego waluty krajowej w stosunku do euro oraz dopuszczalnego pasma wahań. Standardowe pasmo wahań wynosi +/- 15%.

Potencjalne zagrożenia związane z pobytem złotego w mechanizmie ERM II wiążą się z ryzykiem ustalenia parytetu centralnego na przewartościowanym (silny złoty, sprzyjający importerom) bądź niedowartościowanym poziomie (słaby złoty, sprzyjający eksporterom) – **problem ten szerzej wyjaśniono przy zagadnieniu nr 55.**

Ewentualne koszty związane z pobytem w ERM II mogą wiązać się z koniecznością podejmowania interwencji na rynku walutowym. Istotnym w tym kontekście jest poziom rezerw walutowych. Zwiększa on wiarygodność kraju i zniechęca inwestorów do podejmowania prób osłabienia waluty krajowej.

Kolejnym czynnikiem zagrożeń jest stopień integracji ze strefą euro. Jeśli jest on duży, to rynek walutowy postrzega walutę danego państwa jako silnie powiązaną z euro.

Duże znaczenie z punktu widzenia minimalizacji ewentualnych kosztów związanych z pobytem złotego w systemie ERM II ma koordynacja polityki pieniężnej i polityki fiskalnej.

Spełnienie kryterium kursowego związane jest z: koniecznością przebywania waluty krajowej w mechanizmie ERM II przez dwa lata bez nadmiernych napięć;

Do czynników ograniczających ryzyko związane ze zmiennością waluty krajowej w mechanizm ERM II nie zalicza się: niski stopień integracji ze strefą euro

59. Zagrożenia związane z ewentualnym wzrostem cen na skutek efektu zaokrągleń. Efekt „iluzji euro”

Dane statystyczne pokazują, że po wprowadzeniu euro do obiegu gotówkowego w 2002 r. wskaźnik inflacji w ujęciu rocznym wyniósł w strefie euro 2,3%, z czego od 0,12 do 0,29% przypisuje się efektom związanym z wprowadzeniem euro do obiegu gotówkowego. Jednak konsumenci odczuwali zmiany cen jako znacznie wyższe. Doprowadziło to do powstania efektu „iluzji euro”, czyli postrzegania przez społeczeństwo inflacji znacznie powyżej dynamiki oficjalnego wskaźnika.

Z punktu widzenia łącznych kosztów i korzyści związanych z wprowadzeniem euro bardzo ważne jest zatem podejmowanie działań mających na celu zmniejszenie zarówno faktycznych, jak i postrzeganych efektów cenowych. Do działań tych należy:

- nakaz podwójnego podawania cen w ciągu kilku miesięcy przed wprowadzeniem wspólnej waluty i po jej wprowadzeniu;
- monitorowanie przez władze i organizacje konsumenckie polityki cenowej firm;
- porozumienia w sprawie kształtowania cen między rządem a przedsiębiorcami lub inne inicjatywy zachęcające ich do zobowiązania się do niewykorzystywania wymiany waluty do zawyżania cen czy nawet do utrzymania ich przez pewien czas na niezmienionym poziomie.

Uzasadnianie wszystkich zmian zachodzących w gospodarce wymianą pieniądza narodowego na euro jest nazywane iluzją pieniądza (euro):

jest to błąd merytoryczny, nie wszystkie zmiany w gospodarce są efektem wejścia do strefy euro

Do działań mających na celu ograniczenie siły efektu zaokrągleń cen po przystąpieniu do strefy nie zalicza się: zmniejszenie udziału dóbr o cenach regulowanych administracyjnie

Do działań mających na celu ograniczenie siły efektu zaokrągleń cen po przystąpieniu do strefy zalicza się: nakaz podwójnego podawania cen w okresie kilku miesięcy wokół wprowadzania wspólnej waluty do obiegu gotówkowego

Luka percepcji, to: rozbieżność między oficjalną i postrzeganą inflacją

Luka percepcji, to: rozbieżność między faktycznym a oczekiwanym wzrostem cen

Konfrontacja wskaźników ilościowych (inflacja) z jakościowymi (badania ankietowe) ujawnia istniejące między nimi rozbieżności, które określa się jako lukę percepcji. Jest to opinia, która prawidłowo wyjaśnia jedną z przyczyn tego zjawiska

Błędna ocena krótkoterminowych efektów wejścia do strefy euro, którą określamy jako lukę percepcji jest spowodowana: wieloma obiektywnymi czynnikami, które są m.in. efektem konfrontacji wskaźników ilościowych (inflacja) z jakościowymi (badania ankietowe)

Techniczna strona operacji przejścia z waluty narodowej na euro: będzie sprawiała trudności ze względu na sposób przeliczenia z wieloma cyframi po przecinku

Pamięć jest jednym z czynników, który wpływa na postrzeganie zmiany cen w następujący sposób: zdecydowana większość z nas najczęściej zaniża wcześniejsze ceny

Polska weszła do UE 1 maja 2004 r., natomiast bezpośredni wzrost cen spowodowany tym faktem: zakończył się w czerwcu 2004 r.

Budżet UE i polityka fiskalna

60. Znaczenie pojęcia „polityka fiskalna” lub „polityka budżetowa”

Polityką fiskalną (*fiscal policy*) określa się całość aktywności państwa odnoszącej się do finansów publicznych i budżetu państwa. W literaturze naukowej przyjęty został również termin polityki budżetowej, gdyż w opinii części ekonomistów sformułowanie „polityka fiskalna” może wskazywać wyłącznie na politykę kształtowania podatków. Pojęcia stosowane zamiennie – polityki fiskalnej i budżetowej – odnoszą się do różnorodnych działań państwa: polityki podatkowej, kształtowania strony wydatkowej budżetu, finansów systemu zabezpieczenia społecznego oraz pozostałych instytucji rządowych i samorządowych.

Polityka fiskalna to aktywność państwa: w sferze finansów publicznych i budżetu państwa

61. Asymetria między polityką fiskalną i polityką pieniężną w UGW

Polityka fiskalna oraz pieniężna wspólnie wpływają na kształtowanie się równowagi makroekonomicznej, gdyż działania w obszarze polityki pieniężnej, realizowane przez banki centralne, mają konsekwencje dla warunków prowadzenia polityki fiskalnej przez rządy. Polityka fiskalna kształtuje również warunki funkcjonowania banków centralnych. W literaturze ekonomicznej kombinacja wspomnianych polityk określana jest pojęciem *policy mix*.

W przeciwieństwie do polityki pieniężnej, którą w strefie euro kształtuje i realizuje Europejski System Banków Centralnych (Europejski Bank Centralny), polityka fiskalna podlega suwerennym decyzjom władz państw członkowskich. Skutki tych decyzji, podejmowanych przede wszystkim pod wpływem indywidualnych warunków gospodarczych i społecznych, mają istotne konsekwencje dla sytuacji makroekonomicznej pozostałych państw członkowskich. Z tego powodu polityka fiskalna podlega koordynacji na poziomie ponadnarodowym. Istnieją także instytucjonalne ramy i ograniczenia działań rządów, by równowaga makroekonomiczna strefy euro nie została naruszona z powodu aktywności jednego z rządów. Najważniejsze instytucjonalne i prawne ramy polityki fiskalnej stanowi

Pakt stabilności i wzrostu. Praktyka ostatnich lat 2008-2010 wskazuje jednak, że dotychczasowe zabezpieczenia instytucjonalne są niedostateczne. Nadmierne zadłużenie takich państw jak np.: Grecja, Irlandia, Hiszpania i Portugalia, wskazuje na potrzebę szybkich reform w sferze koordynacji, a może większej unifikacji polityki fiskalnej.

62. Znaczenie polityki fiskalnej dla absorpcji szoków asymetrycznych w unii walutowej

Teoria optymalnego obszaru walutowego (TOOW) podejmuje problem absorpcji szoków w danym państwie członkowskim wobec braku możliwości reagowania za pomocą polityki pieniężnej. Gdy państwa członkowskie przyjmują wspólną walutę i rezygnują z możliwości prowadzenia własnej polityki pieniężnej za pośrednictwem krajowego banku centralnego, utrudnia to oddziaływanie na gospodarkę będącą pod wpływem szoku asymetrycznego. Najbardziej rozpowszechnionym sposobem reagowania gospodarek na szoki jest mechanizm kursu walutowego, który pozwala na odpowiednią zmianę wartości kursu waluty narodowej. Przyjęcie wspólnej waluty oznacza, że przy braku polityki pieniężnej – zgodnie z TOOW – państwa członkowskie unii walutowej, oprócz utrzymywania elastyczności płac i cen, integracji rynków finansowych oraz mobilności czynników wytwórczych powinny skutecznie podejmować działania stabilizujące za pośrednictwem wspólnej polityki fiskalnej. Przy braku polityki pieniężnej polityka fiskalna staje się najważniejszym instrumentem reagowania państwa na negatywne zjawiska gospodarcze. Państwa członkowskie nie tylko prowadzą wspólną politykę pieniężną, lecz również starają się przynajmniej koordynować swoją aktywność fiskalną.

63. Kryteria fiskalne z Maastricht – znaczenie dla integracji walutowej

W długiej historii integracji walutowej w Europie przyjęcie traktatu z Maastricht jest jednym najważniejszych wydarzeń, które stało się fundamentem wprowadzenia wspólnej waluty. Podpisany w 1992 r. traktat wszedł w życie 1 listopada 1993 r. i umieścił w najważniejszym dla Unii Europejskiej traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską zapisy o warunkach przyjęcia euro przez państwa członkowskie.

Raport Delorsa z 1989 r. przekonywał, że dyscyplina w polityce fiskalnej ma równie duże znaczenie dla unii walutowej jak wiarygodna polityka pieniężna realizowana przez bank centralny. Z tego właśnie powodu istotne było włączenie instytucjonalnych ram narodowych polityk fiskalnych do porządku prawnego Wspólnot Europejskich. Raport Delorsa był podstawą do dyskusji nad zmianami Traktatu rzymskiego, które modyfikowały

makroekonomiczne kryteria wejścia do Unii Gospodarczej i Walutowej oraz wyznaczały ograniczenia polityk fiskalnych w odniesieniu do wielkości deficytu i długu państw członkowskich.

Po dwóch dekadach prowadzenia ekspansywnej polityki fiskalnej, która spowodowała znaczny wzrost długu państw europejskich w relacji do PKB, polityka nadmiernych deficytów budżetowych była uznawana przez wielu ekonomistów o orientacji monetarystycznej za czynnik istotnie wpływających na wzrost inflacji. Dotychczasowe działania Bundesbanku oraz niemieckiego rządu federalnego były relatywnie restrykcyjne w porównaniu z działaniami innych państw europejskich. Było to jednym ze źródeł silnej pozycji marki niemieckiej oraz jej stabilnej wartości. Wyrażając zgodę na integrację walutową, Niemcy dążyły do uzyskania traktatowej gwarancji, że nowa europejska waluta będzie równie silna i stabilna jak pieniądź, z którego miały zrezygnować. Wprowadzenie w traktacie z Maastricht kryteriów fiskalnych, zobowiązujących państwa do ograniczenia deficytu oraz długu publicznego, miało na celu uchronienie euro przed ryzykiem inflacji wywołanej ekspansywną polityką fiskalną. Umieszczone w traktacie kryteria zobowiązały państwa do zmniejszenia **deficytów publicznych (deficytu finansów publicznych) poniżej 3% produktu krajowego brutto oraz do ograniczenia poziomu zadłużenia (długu publicznego) w relacji do PKB poniżej 60%.**

W polskim systemie prawnym obowiązują tzw. progi ostrożnościowe, które dyscyplinują rząd do przestrzegania dyscypliny finansów publicznych, a dotyczą one: długu publicznego, gdy przekroczy określony poziom PKB

Jednym z warunków wejścia do ERM II a następnie do unii walutowej jest kryterium deficytu finansów publicznych, który: nie może być wyższy niż 3,0% PKB

Jednym z warunków wejścia do ERM II a następnie do unii walutowej jest kryterium długu publicznego, który: nie może być wyższy niż 60% PKB

Jakie były powody przyjęcia fiskalnych kryteriów zbieżności na początku lat 90.? Kryteria zbieżności miały spowodować zmniejszenie deficytów budżetowych państw UE

Wśród kryteriów konwergencji nominalnej wymienia się stabilność finansów publicznych. Co należy przez to rozumieć? Deficyt finansów publicznych oraz dług publiczny poniżej pewnego poziomu

Deficyt budżetu państwa, to: nadwyżka wydatków budżetowych państwa nad dochodami budżetowymi

Dług publiczny państwa, to: finansowe zobowiązania państwa z tytułu zaciągniętych pożyczek oraz innych form działalności

64. Powody ustanowienia Paktu Stabilności i Wzrostu oraz rola Paktu w UGW

Kryteria zbieżności określiły warunki wejścia do strefy euro, lecz w samym traktacie nie znalazły się zapisy jasno mówiące, jak państwa strefy euro mają się mobilizować do utrzymania niskiego deficytu. Wymuszały one obniżenie deficytu przed przyjęciem wspólnej waluty, lecz nie rozwiązywały problemu nadmiernego zadłużenia państw po przyjęciu euro. Z tego powodu niemiecki minister finansów Theo Waigel zaproponował w listopadzie 1995 r. pakt stabilności, który miał stworzyć ramy krajowych polityk fiskalnych przez utrzymanie dopuszczalnego poziomu **deficytu finansów publicznych poniżej 3% PKB oraz do ograniczenia długu publicznego w relacji do PKB poniżej 60%.**

Jakie były powody ustanowienia Paktu Stabilności i Wzrostu? Pakt ma na celu skłonienie krajów członkowskich do prowadzenia polityki niskiego deficytu budżetowego

65. Znaczenie średniookresowego celu budżetowego (MTO) dla polityki fiskalnej

Pierwsze rozporządzenie 1466/97/WE – w sprawie wzmocnienia nadzoru nad pozycjami budżetowymi oraz nadzoru i koordynacji polityk gospodarczych – określane jest mianem „prewencyjnego ramienia Paktu”. Rozporządzenie nakłada **na kraje strefy euro obowiązek corocznego sporządzania programów stabilności oraz programów konwergencji dla państw spoza strefy.** Programy te zawierają kilkuletni scenariusz zmian finansów publicznych oraz wskazują średniookresowy cel budżetowy (*medium-term budgetary objective* – MTO), którym jest równowaga budżetowa lub nadwyżka. Rada Unii Europejskiej ma obowiązek monitorowania programów oraz skierować „wczesne ostrzeżenie przed wystąpieniem nadmiernego deficytu” lub wydać zalecenia „bezzwłocznego podjęcia działań korygujących”, jeśli rozbieżność między stanem finansów publicznych a średniookresowym celem budżetowym lub ścieżką dostosowań utrzymuje się lub powiększa.

W programach stabilności oraz programach konwergencji państwa mają obowiązek zawrzeć następujące informacje:

- wartość średniookresowego celu budżetowego (MTO);
- przyjęte założenia wskaźników makroekonomicznych w najbliższych latach – wielkość rządowych nakładów inwestycyjnych, tempo wzrostu PKB, poziom zatrudnienia oraz inflację;
- ocenę stosowanych lub rozważanych środków polityki fiskalnej oraz innych instrumentów potrzebnych do osiągnięcia założonych celów;
- oszacowanie, w jakim stopniu zmiany przyjętych założeń makroekonomicznych mogą wpłynąć na wielkość salda oraz długu sektora instytucji rządowych i samorządowych;

- wyjaśnienie przyczyn odstępstwa od obowiązującej ścieżki dostosowań do średniookresowego celu budżetowego (MTO).

Co to jest średniookresowy cel budżetowy (MTO)? Jest to wskaźnik salda strukturalnego finansów publicznych, do którego powinien zmierzać kraj prowadząc politykę fiskalną;

66. Procedura nadmiernego deficytu jako instrument oddziaływania na polityki fiskalne państw

Procedura nadmiernego deficytu odnosi się do wszystkich państw członkowskich UE, choć na państwa spoza strefy euro nie mogą być nakładane sankcje w postaci nieoprocentowanego depozytu. Pierwszym krokiem procedury jest sporządzenie przez Komisję Europejską raportu, który stwierdza, jaka jest relacja między deficytem instytucji rządowych oraz samorządowych a produktem narodowym brutto oraz czy relacja ta przekracza wartość 3% PKB. Obowiązkiem Komisji jest stałe monitorowanie stanu finansów publicznych państw członkowskich, czyli ocena poziomu deficytu oraz długu publicznego. Raport przygotowywany jest wtedy, gdy dane wskazują na przekroczenie wartości referencyjnej deficytu, chyba że „przekroczenie ma charakter wyjątkowy oraz tymczasowy i stosunek ten pozostaje blisko wartości odniesienia”. W raporcie Komisja bierze pod uwagę nie tylko wartość deficytu, lecz również wartość długu publicznego, oceniając, czy relacja długu instytucji rządowych i samorządowych do PKB zmniejsza się mimo przekroczenia wartości referencyjnej 60% PKB. Jedynie wyjątkowe i tymczasowe przekroczenie deficytu może skłonić Komisję do stwierdzenia, że dany kraj spełnia warunki zapisane w Pakcie stabilności i wzrostu i że uruchomienie procedury nadmiernego deficytu nie jest konieczne. Decyzje Komisji i Rady w 2009 r. wskazują, że recesja wywołana globalnym kryzysem nie jest wystarczającym powodem nieuruchamiania procedury, gdyż przekroczenie dopuszczalnego progu deficytu nie miało charakteru tymczasowego.

Po przygotowaniu raportu przez Komisję Europejską opinię wydaje również Komitet Ekonomiczny i Finansowy, w którego skład wchodzi dwaj przedstawiciele państw członkowskich (po jednym reprezentancie ministerstwa finansów oraz banku centralnego) oraz po dwóch przedstawicieli Komisji i Europejskiego Banku Centralnego.

67. Powody uelastycznienia Paktu Stabilności i Wzrostu w 2005 roku

Pierwszym istotnym kryzysem w funkcjonowaniu paktu (który ostatecznie doprowadził do nowelizacji rozporządzeń stanowiących PSW) był konflikt wywołany w 2003

r. nieprzyjęciem przez Radę Unii Europejskiej zalecenia Komisji o wezwaniu Niemiec i Francji do ograniczenia deficytu budżetowego. Procedura nadmiernego deficytu została uruchomiona przez Radę w 2003 r. Zarekomendowano tym krajom ograniczenie deficytu budżetowego poniżej progu 3% PKB w 2004 r., lecz jeszcze w listopadzie 2003 r. Komisja Europejska uznała, że projekty budżetów na 2004 r. nie przewidują realizacji zaleceń przez Francję i Niemcy o ograniczeniu poziomu deficytu. Komisja przygotowała Radzie projekt deklaracji uznających działania tych państw za niewystarczające, co było ostatnim krokiem przed nałożeniem sankcji finansowych na dwa główne państwa Unii Europejskiej. Rada nie przyjęła tak surowego (sugerowanego przez Komisję) stanowiska, gdyż projekt nie uzyskał odpowiedniej większości głosów. Polityczna koalicja zbudowana przez zainteresowane kraje odrzuciła projekt decyzji. Mimo przekonania Komisji o naruszeniu zapisów Paktu Stabilności i Wzrostu, werdykt unijnego Trybunału Sprawiedliwości potwierdził prawo Rady do suwerennej decyzji.

Wydarzenia te znacznie obniżyły wiarygodność paktu, gdyż spektakularna porażka Komisji, wdrażającej prawne zapisy, wskazywała na nieskuteczność instytucji europejskich w konflikcie z polityczną koalicją państw. W 2005 r. pod wpływem stanowiska dwóch głównych państw – Niemiec i Francji – zapisy paktu zostały dodatkowo uelastycznione, gdyż ustalono, że procedura nadmiernego deficytu nie powinna być uruchomiona w sytuacji recesji lub długiego okresu wzrostu znacznie poniżej wzrostu potencjalnego.

Opinie ekonomistów o skuteczności paktu są podzielone. Kary finansowe nakładane na kraje, które mają znaczne trudności budżetowe, nie prowadzą do poprawy salda budżetowego. Kryzys zapoczątkowany w połowie 2007 r. powiększył grono sceptyków wobec PSW.

68. Różnica między deficytem nominalnym, strukturalnym a cyklicznym

Deficyt **nominalny** (rzeczywisty), to faktyczna różnica pomiędzy wydatkami i dochodami w określonym czasie, np. 1 rok. Jeśli deficyt wynika z osłabienia koniunktury – wtedy źródłem deficytu jest **cykliczne** pogorszenie salda dochodów i wydatków. Przy zrównoważonym saldzie strukturalnym wahania koniunktury prowadzą do okresowego występowania nadwyżek i deficytów w saldzie budżetowym, tak że długookresowe saldo budżetu jest zerowe. Po wyłączeniu wpływu wahań cyklu koniunktury na saldo budżetowe oraz jednorazowych zdarzeń nadzwyczajnych (np. wydatki na likwidację skutków klęsk żywiołowych) można wskazać, jaka część deficytu jest saldem **strukturalnym**. Deficyt

strukturalny jest wartością hipotetyczną przy potencjalnym wzroście gospodarczym (pełne wykorzystanie zdolności wytwórczych gospodarki).

Objawem wysokiego deficytu strukturalnego może być: wysoki deficyt budżetowy w okresie ożywienia

69. Różnica między deficytem budżetowym a deficytem publicznym (instytucji rządowych i samorządowych)

Deficyt budżetowy dotyczy salda dochodów i wydatków w budżecie państwa, natomiast deficyt publiczny – obok budżetu państwa – uwzględnia również saldo dochodów i wydatków samorządów terytorialnych oraz funduszy celowych. Zwykle obejmuje 1 rok.

70. Znaczenie i mechanizmy koordynacji polityk fiskalnych w UE i UGW

Koordynacja polityk budżetowych, w tym polityk fiskalnych państw członkowskich, została wprowadzona przez traktat z Maastricht w związku z przygotowaniami do przyjęcia wspólnej waluty europejskiej. Oprócz tzw. luźnej koordynacji wprowadzono do traktatu również zapisy o tzw. koordynacji ścisłej, które odnoszą się m.in. do polityki fiskalnej. Ten drugi model współpracy nie tylko nakłada na państwa obowiązek dyskusowania na temat celów polityki fiskalnej, lecz także daje możliwość nałożenia sankcji na kraje, które nie realizują ustalonych wspólnych celów lub prowadzą politykę sprzeczną z nimi.

Koordynacji podlegają polityki realizowane przez wszystkie państwa członkowskie, w tym również nienależące do strefy euro. Głównym organem UE, która odpowiada za nadzór i koordynację polityk fiskalnych, jest Rada do spraw Gospodarczych i Finansowych (ECOFIN), tworzona przez ministrów finansów państw członkowskich. Instrumentami koordynacji są Pakt stabilności i wzrostu oraz Ogólne wytyczne polityki gospodarczej.

Działania państw członkowskich UE w obszarze polityki fiskalnej koordynowane są z trzech powodów. **Po pierwsze**, polityka nadmiernych deficytów budżetowych, której skutkiem jest emisja dużej ilości obligacji rządowych, ma konsekwencje dla podaży pieniądza. Znaczna emisja obligacji może powodować zmiany stóp procentowych innych papierów emitowanych przez rządy państw europejskich oraz wpływać na oprocentowanie kredytów podmiotów prywatnych (przez zastępowanie inwestycji prywatnych inwestycjami publicznymi – tzw. efekt wypychania). **Po drugie**, ryzyko bankructwa jednego z państw strefy euro lub państwa członkowskiego UE wpływa na reputację pozostałych państw europejskich i

może wywołać wzrost oprocentowania ich obligacji. **Po trzecie**, wzrost wydatków budżetowych pokrywany deficytem (emisją obligacji rządowych) może wpływać na zmiany popytu wewnętrznego, a pośrednio również na wzrost cen. Stwarza to istotne problemy dla realizacji celu inflacyjnego przez Europejski Bank Centralny.

Dlaczego kraje UE koordynują swoje polityki fiskalne? Koordynacja polityki fiskalnej jest konieczna dla ograniczenia ryzyka zwiększenia inflacji, pogorszenia wiarygodności euro oraz bankructwa jednego z państw UE

71. Wpływ UGW na wielkość zadłużenia publicznego państw członkowskich

Wpływ reguł fiskalnych UE na poziom zadłużenia państw członkowskich jest raczej ograniczony. Globalna poprawa koniunktury, a ostatnio kryzys zapoczątkowany w połowie 2007 r. mają znacznie większy wpływ na stan finansów publicznych krajów członkowskich. Wydaje się, że jedynym skutecznym instrumentem ograniczenia deficytu finansów publicznych i długu publicznego jest ubieganie się krajów o członkostwo w strefie euro i przebywanie w systemie ERM II.

72. Rynkowe wskaźniki oceny polityki fiskalnej

Trzema podstawowymi wskaźnikami, za pomocą których rynek ocenia stan finansów publicznych i wiarygodność państw, są:

- oprocentowanie obligacji;
- wartość CDS (*credit default swap*);
- ocena ratingowa obligacji danego państwa dokonana przez trzy największe na świecie firmy ratingowe (Moody's, Standard&Poor's i Fitch Rating).

Wartość oprocentowania obligacji rządowych jest wynikiem wolnej gry sił podaży i popytu. Z jednej strony papiery wartościowe emitowane przez rządy należą do najbardziej płynnych na rynku, co sprawia, że są punktem odniesienia przy wyznaczaniu oprocentowania innych papierów wartościowych i rynkowych stóp procentowych. Z drugiej strony oprocentowanie obligacji zależy od wiarygodności stanu finansów publicznych danego państwa oraz ryzyka bankructwa.

Drugim instrumentem rynkowej ewaluacji polityki fiskalnej jest CDS. Jest to instrument pochodny, podobny do ubezpieczenia. Polega on na zabezpieczeniu długu (obligacji lub pożyczki) za pomocą transakcji między dwoma podmiotami, z których jeden jest właścicielem obligacji, a drugi zobowiązuje się do spłaty wartości nominalnej obligacji w sytuacji bankructwa strony trzeciej, czyli emitenta obligacji, na określonych warunkach. CDS-y zaczęły być emitowane w latach 90. i są dość popularnym instrumentem, gdyż

pozwalają nabywcom obligacji zabezpieczyć się przed bankructwem, gdyż pozwalają nabywcom obligacji zabezpieczyć się przed bankructwem emitenta. Wartość CDS podlega rynkowej zmianie cen i zależy od oceny ryzyka bankructwa.

Trzecią metodą oceny wiarygodności polityki fiskalnej są wskaźniki ratingowa wyznaczane przez agencja ratingowa. Rola agencji jest nie do przecenienia, gdyż każda zmiana wskaźnika ma bezpośrednie konsekwencje dla oprocentowania papierów oraz wartości CDS.

Jakie są rynkowe wskaźniki oceny polityki fiskalnej? Oprocentowanie obligacji rządowych, CDS oraz ocena ratingowa obligacji rządowych

73. Wpływ globalnego kryzysu finansowego na kondycję finansów publicznych państw strefy euro

Najważniejszymi narzędziami walki z globalnym kryzysem, które zostały zastosowane przez główne kraje świata, w tym państwa europejskie, były:

- wsparcie finansowe dla sektora bankowego, by uchronić banki przed bankructwem;
- impulsy fiskalne polegające na zwiększeniu wydatków budżetowych oraz (lub) cięć podatkowych w celu zmniejszenia głębokości recesji.

Pogorszenie sald budżetów państw europejskich wywołały dwa czynniki. Po pierwsze, nadzwyczajne programy wsparcia antykryzysowego (impulsy fiskalne) przyjęte przez państwa członkowskie spowodowały wzrost deficytów budżetowych. Po drugie, w warunkach osłabionego wzrostu recesji dochody podatkowe państw spadły, a wydatki – związane m.in. ze wzrostem bezrobocia – wzrosły. W tym drugim przypadku zadziałały tzw. automatyczne stabilizatory koniunktury, czyli pogorszenie sald budżetowych miało charakter niezależny od decyzji ministrów finansów. Łączne wydatki państw członkowskich UE związane z kryzysem finansowym oceniane są na około 5% PKB. W tej kwocie 1/3 to aktywne działania antykryzysowe związane z przyjętymi rządowymi programami wsparcia. Pozostała część to wartość automatycznych stabilizatorów koniunktury.

Warunkiem dalszej integracji budżetowej i podatkowej jest silniejsza integracja polityczna, czyli rezygnacja państw członkowskich z części posiadanej suwerenności.

W jaki sposób globalny kryzys gospodarczy wpłynął na kondycję finansów publicznych państw UE? obniżył przychody podatkowe oraz spowodował wzrost wydatków budżetowych, a w wyniku tego znacząco wzrósł poziom deficytu budżetowego państw UE

74. Reformy koordynacji polityki budżetowej po kryzysie

Po kryzysie z roku 2008 ustanowiona nowe narzędzia koordynacji polityki budżetowej. Zalicza się do nich:

- Procedura nadmiernej nierównowagi makroekonomicznej
- Semestr europejski – coroczny cykl oceny i koordynacji polityki gospodarczej.

Procedura nadmiernej nierównowagi makroekonomicznej składa się z dwóch części (1. część prewencyjna *Alert Mechanism Report* (Mechanizm wczesnego ostrzegania) i *In-Depth-Review* (pogłębiona analiza makroekonomiczna), 2. część represyjna, czyli procedura nadmiernej nierównowagi makroekonomicznej *Excessive Imbalance Procedure*). Zadaniem procedury nadmiernej nierównowagi makroekonomicznej jest wykrywanie, zapobieganie i korygowanie nierównowag makroekonomicznych. Składowymi częściami tego mechanizmu są wskaźniki zmian nierównowag wewnętrznych, zewnętrznych i konkurencyjności. Tak więc służyć ma nie tylko ograniczaniu nadmiernego zadłużenia, lecz również przeciwdziałaniu utraty konkurencyjności i pojawiania się tzw. baniek spekulacyjnych.

Procedura nadmiernych nierównowag makroekonomicznych składa się z dwóch części: prewencyjnej i korekcyjnej. Część prewencyjna składa się z dwóch etapów:

- 1) mechanizmu alarmowego (*Alert Mechanism Report*),
- 2) szczegółowej analizy ekonomicznej krajów o szczególnym poziomie ryzyka.

Coroczny raport (*Alert Mechanism Report*) zawiera 11 wskaźników z określonymi progami bezpieczeństwa:

- 1) saldo obrotów bieżących (3-letnia średnia) powinno wynosić od minus 4% do plus 6% PKB,
- 2) międzynarodowa pozycja inwestycyjna netto nie mniej niż minus 35% PKB,
- 3) realny efektywny kurs walutowy (zmiana 3-letnia, deflowany HICP, 42 partnerów handlowych) – zmiana powinna mieścić się w przedziale +/- 5% dla krajów strefy euro, +/- 11% dla członków UE poza strefą euro,
- 4) udział w rynkach eksportowych (zmiana 5-letnia) – spadek powyżej minus 6%,
- 5) nominalne jednostkowe koszty pracy (zmiana 3-letnia) nie więcej niż wzrost o 9% dla krajów strefy euro, nie więcej niż wzrost o 12% dla krajów UE spoza strefy euro,
- 6) realne ceny nieruchomości (zmiana r/r) wzrost nie więcej niż o 6%,
- 7) dynamika kredytów dla sektora prywatnego nie większa niż +14% PKB,
- 8) dług sektora prywatnego poniżej 133% PKB,
- 9) dług sektora instytucji rządowych i samorządowych poniżej 60% PKB,
- 10) stopa bezrobocia (3-letnia średnia) poniżej 10%,

11) zmiany całkowitych zobowiązań sektora finansowego – przyrost nie więcej niż 16,5 % .

Ten składający się z 11 wskaźników mechanizmu ostrzegawczy ma być prostym i jasnym filtrem, który umożliwi szybką identyfikację gospodarek krajów członkowskich mających problemy z nierównowagą makroekonomiczną i skupienie nad nimi nadzoru ostrożnościowego. Mechanizm wczesnego ostrzegania jest wstępną częścią procedury nadmiernej nierównowagi makroekonomicznej. Diagnoza poszczególnych gospodarek UE może być poszerzona o dodatkowe wskaźniki, które mają umożliwić pełną ocenę tendencji w zakresie zmian sytuacji makroekonomicznej tak, aby możliwe było wskazanie poziomu ryzyka wystąpienia nadmiernej nierównowagi makroekonomicznej w każdym z państw członkowskich. Pogłębiona analiza jest podstawą do podejmowania dalszych kroków. Możliwe są 3 konkluzje: 1) o nieistnieniu nierównowag, 2) o umiarkowanych nierównowagach, 3) o nadmiernych nierównowagach.

W przypadku stwierdzenia istnienia zaburzeń równowagi makroekonomicznej wydawane są zalecenia w ramach Semestru Europejskiego. Cała procedura umożliwia Komisji i Radzie włączenie zaleceń zapobiegawczych dla poszczególnych krajów, zanim zakłócenia równowagi w danym państwie członkowskim staną się zbyt duże. W części korekcyjnej przewiduje się procedurę nadmiernej nierównowagi makroekonomicznej (Excessive Imbalance Procedure). Państwo zostaje zobowiązane do dostarczenia Komisji Europejskiej planu naprawczego, który podlega ocenie Komisji Europejskiej i Rady UE. Państwa objęte procedurą są zobowiązane do aktualizacji tych planów co 6 miesięcy i wdrażania ich postanowień w uzgodnionym terminie. Nieprzestrzeganie tego zobowiązania grozi karą uiszczenia depozytu w wysokości 0,1% PKB, który może zostać przekształcony w coroczną karę finansową, gdy sytuacja się powtarza.

75. Pojęcie budżetu ogólnego UE

Budżet UE trudno porównać z budżetem zwykłego państwa. Nie istnieją podatki ogólnoeuropejskie, które stanowiłyby podstawę finansowania wydatków UE. Również po stronie wydatków widoczne są różnice, gdyż większość polityk realizowanych przez narodowe państwa europejskie finansowana jest z budżetu UE w bardzo ograniczonym wymiarze. Wielkość wpływów i wydatków, która w krajach członkowskich sięga 30-50% PKB, w przypadku budżetu UE wynosi jedynie około 1% PKB. Skala jest zatem nieporównywalna.

Kategorie wydatkowe w budżecie UE są ściśle związane z realizowanymi przez Unię zadaniami. Te kompetencje, które są wyłącznie przypisane do instytucji europejskich, mają

odzwierciedlenie w znacznej wielkości wydatków budżetowych. W przypadku polityk realizowanych przez państwa narodowe unijne wydatki budżetowe nie istnieją lub są niewielkie.

Jakie instytucje UE mają największy wpływ na proces legislacyjny, w którym przyjmowany jest projekt budżetu UE? Rada Unii Europejskiej oraz Parlament Europejski

76. Znaczenie budżetu dla integracji europejskiej

Znacznie mniejsza skala budżetu UE w porównaniu z budżetami państw członkowskich oznacza, że makroekonomiczne oddziaływanie budżetu na gospodarkę jest stosunkowo niewielkie. Sama Unia Europejska relatywnie słabo oddziałuje na gospodarki krajów członkowskich za pośrednictwem budżetu. Budżet UE nie ma jednej z podstawowych zalet budżetów państwowych, którą jest łagodzenie wahań cyklicznych. Wynika to z małej wielkości budżetu ogólnego Unii.

Mimo że wpływ ten jest niewielki, to w kilku przypadkach nie może być pominięty. **Po pierwsze**, wydatki na politykę strukturalną stanowią istotny impuls inwestycyjny w nowo przyjętych państwach członkowskich Europy Środkowej i Wschodniej. **Po drugie**, wydatki te jako współfinansowanie inwestycji mobilizują dodatkowe prywatne i publiczne inwestycje, co istotnie wpływa na tempo rozwoju gospodarczego. **Po trzecie**, aktywność inwestycyjna przynosi zwiększenie wpływów podatkowych w tych państwach. **Po czwarte**, nie można zapominać, że nowe kraje członkowskie, przyjęte w 2004 i 2007 r., otrzymują, po uwzględnieniu płaconej przez rządy składki, sumy sięgające w niektórych przypadkach 3% PKB. Jest to impuls, który relatywnie wpływa na stan gospodarki i finansów publicznych tych państw.

Budżet jest zatem instrumentem skutecznego oddziaływania na otoczenie gospodarcze i polityczne. Mimo sceptycyzmu panującego dziś wśród polityków i społeczeństwa co do modelu integracji opartej na finansowaniu coraz większej liczby polityk bezpośrednio z budżetu UE dotychczasowe główne zadania – finansowanie polityki rolnej i polityki spójności – znacznie zmieniają poziom rozwoju regionów nowych państw członkowskich. Kraje, które są beneficjentami polityki spójności, w tym m.in. Polska, mają możliwość przyspieszenia tempa rozwoju gospodarczego. Z drugiej strony społeczeństwa, które są płatnikami netto, mobilizują swoich polityków do redukcji wydatków budżetowych i ograniczenia negatywnego salda. Spory o budżet są zatem papierkiem lakmusowym stanu integracji europejskiej oraz gotowości bogatszych państw do solidarności z Europą Środkową i

Wschodnią. Najbliższym testem na solidarność będzie niewątpliwie przygotowanie następnej budżetowej perspektywy finansowej na lata 2014-2020.

W jaki sposób środki UE wpływają na rozwój gospodarczy państw, które są beneficjentami netto? Zwiększają inwestycje publiczne państw UE, co wzmacnia tempo wzrostu gospodarczego

77. Różnica między modelem integracji opartej na mechanizmach wspólnotowych a mechanizmach międzyrządowych i konsekwencje wyboru modelu dla wielkości budżetu

Budżet UE jest jednym z najważniejszych instrumentów integracji. Ustanowiony w 1967 r., pierwotnie miał sięgać kolejnych dekad 5-7% PKB całej EWG. Rozmiar budżetu bezpośrednio wynika z przyjętego modelu integracji europejskiej. Oznacza to, że w pierwszym zamierzeniu Wspólnota Europejska miała przejąć na wyłączność realizację znacznie większej liczby polityk, niż ma to miejsce obecnie. Jednocześnie im więcej polityk realizowanych jest wyłącznie przez instytucje europejskie, tym większy budżet musi mieć Unia Europejska do wykonywania prawnych kompetencji. Przejęcie przez Komisję Europejską realizacji kolejnych kompetencji, które obecnie znajdują się w gestii państw członkowskich, oznaczać będzie zwiększenie budżetu ogólnego Unii Europejskiej.

Obecnie znacznie ważniejsze dla integracji jest zintegrowanie wspólnego rynku, harmonizacja prawa, międzyrządowa koordynacja polityk oraz przestrzeganie wspólnych standardów gwarantujących skuteczne funkcjonowanie wspólnego rynku niż aktywne realizowanie polityk społecznych i gospodarczych przez instytucje ponadnarodowe. Przyjęcie takiego modelu integracji przesądziło o rozdziale kompetencji między państwa członkowskie i instytucje UE, wielkości budżetu UE oraz składnikach wydatków znajdujących się w budżecie ogólnym.

Dlaczego wielkość budżetu UE do PKB (DNB) zmniejsza się w ostatnich dekadach?

Integracja europejska realizowana jest innymi metodami niż przejmowanie zadań rządów narodowych przez instytucje Unii Europejskiej

78. Zasady tworzenia budżetu ogólnego

- Cztery najważniejsze zasady budżetu UE:
 - **jednolitości i rzetelności** budżetowej wskazuje, że wszystkie dochody i wydatki UE powinny być zawarte w budżecie ogólnym;
 - **jednoroczności** wymaga, by środki budżetowe były zatwierdzane na konkretny rok budżetowy i wynikają one z wieloletnich perspektyw budżetowych (2007-2014);

- **uniwersalności** – nie można przypisywać konkretnych wydatków do konkretnych dochodów;
- **specyfikacji** – wydatki budżetowe są zapisywane według określonej metodologii, w ramach tytułów, rozdziałów, artykułów i pozycji.
- Cztery kolejne zasady budżetu UE:
 - równowagi;
 - jednostki rozliczeniowej;
 - należytego zarządzania finansami;
 - przejrzystości.

Jakie są najważniejsze zasady budżetu UE? zasada jednoroczności, jednolitości, uniwersalności i specyfikacji

79. Znaczenie wieloletnich ram finansowych i powody ich ustanowienia

Wieloletnie ramy (perspektywa) finansowe ustalane są co najmniej na pięć lat. Obecnie obowiązują na okres 2007-2013 (następna 2014-2020). Ustalono w nich kwoty rocznych pułapów środków w poszczególnych kategoriach, a roczne budżety są zgodne z wieloletnimi ramami. Najważniejsze decyzje dotyczące celów i priorytetów przyjmowane są przez Radę Europejską. Następnie Komisja Europejska przygotowuje projekt dokumentu, który za zgodą Parlamentu Europejskiego zatwierdza Rada UE.

Perspektywy finansowe zostały wprowadzone po raz pierwszy w 1988 r. w związku z negatywnymi doświadczeniami tworzenia budżetów Wspólnoty w latach 80. Coroczne spory między Parlamentem a Radą wywoływały kryzysy polityczne, które negatywnie oddziaływały na stabilność EWG. Wieloletnie planowanie budżetowe zostało wprowadzone w wyniku porozumienia między Parlamentem Europejskim, Radą UE a Komisją Europejską. Dzięki temu polityczna rywalizacja o budżet ogólny UE odbywa się znacznie rzadziej, obecnie co siedem lat. Perspektywy określają limit wydatków w określonych latach. Istotną zmianą, którą wprowadził Traktat lizboński, było prawne usankcjonowanie perspektyw finansowych.

Jakie były powody ustanowienia wieloletnich ram finansowych i kiedy zostały pełnoprawnie wpisane do Traktatu? Wieloletnie ramy finansowe ustanowiono z powodu nadmiernych konfliktów politycznych o coroczny budżet UE i zostały wpisane do prawnego porządku traktatowego wraz z przyjęciem Traktatu z Lizbony

Jaka jest rola i znaczenie wieloletnich ram finansowych (wieloletniej perspektywy budżetowej) w tworzeniu budżetu UE? Ramy finansowe określają pułapy rocznych wydatków w budżetach UE na najbliższe lata

80. Procedura uchwalania budżetu

Projekt budżetu przygotowany jest przez Komisję Europejską i uwzględnia wieloletnie ramy finansowe oraz preliminarze wydatków instytucji UE na kolejny rok budżetowy. Projekt ten obejmuje prognozę wydatków oraz szacunki wydatków w dwóch kategoriach: zobowiązania prawne oraz planowane płatności. Nie wszystkie bowiem zobowiązania (wydatki) muszą być podstawą do płatności w danym roku. Komisja powinna formalnie powinna sporządzić projekt do 1 września każdego roku, jednak w ostatnich latach prace nad nim kończą się już 15 czerwca. Projekt przesyłany jest do Parlamentu Europejskiego i do Rady UE (ECOFIN).

- **Pierwsze** czytanie projektu przez **Radę Unii Europejskiej (ECOFIN)**, w której skład w tym wypadku wchodzi ministrowie finansów państw członkowskich. Rada przyjmuje projekt oraz poprawki większością kwalifikowaną do 1 października i przekazuje zaakceptowany dokument Parlamentowi Europejskiemu.
- **Pierwsze** czytanie projektu przeprowadzane jest w **Parlamencie Europejskim** w październiku. Parlament ma 42 dni na podjęcie decyzji o jego przyjęciu większością głosów. Jeśli poprawki Rady zostaną zaakceptowane, budżet jest zatwierdzany i procedura budżetowa się kończy. Jeśli Parlament nie podejmie decyzji w ciągu 42 dni, budżet również jest przyjęty. W sytuacji gdy Parlament wprowadzi do projektu własne poprawki, tworzony jest komitet pojednawczy, w którego skład wchodzi w równej liczbie przedstawiciele Rady i Parlamentu. Rolą komitetu jest porozumienie w sprawie spornych poprawek Parlamentu. Dlatego w sytuacji, gdy Rada podczas ponownego spotkania przyjmie poprawki Parlamentu w ciągu 10 dni, komitet pojednawczy nie zbiera się i budżet zostaje przyjęty.
- **Komitet pojednawczy** – celem jest osiągnięcie porozumienia w sprawie poprawek zaproponowanych przez Parlament. Zgoda powinna być osiągnięta w ciągu 21 dni. Jeśli prace komitetu pojednawczego nie zakończą się porozumieniem, Komisja powinna przedłożyć nowy projekt budżetu.
- **Zatwierdzenie** ustaleń komitetu pojednawczego. W ciągu 14 dni od zakończenia prac komitetu Parlament i Rada decydują o przyjęciu lub odrzuceniu porozumienia zawartego w trakcie prac komitetu. Traktat o funkcjonowaniu UE przewiduje, że jeśli Parlament i Rada zaakceptują porozumienie, budżet zostaje przyjęty. Jeśli jednak oba organy UE odrzucą porozumienie, budżet jest odrzucony, a Komisja ma obowiązek przygotować nowy projekt budżetu. Budżet jest również odrzucany w sytuacji, gdy

Parlament Europejski nie zaakceptuje ustaleń komitetu mimo akceptacji Rady. Gdy Parlament przyjmie porozumienie, a Rada je odrzuci, budżet uznaje się za przyjęty.

- **Wykonanie budżetu i absolutorium.**

81. Zmiany w procedurze uchwalania budżetu przyjęte Traktatem Lizbońskim

Istotną zmianą, którą wprowadził Traktat lizboński, było prawne usankcjonowanie perspektywy finansowej.

82. Wydatkowa i dochodowa strona budżetu

Wydatki w budżecie UE dzielą się na sześć podstawowych działów, które wskazują na podział wydatków na poszczególne grupy polityk. Przykładowo kategoria „trwały wzrost” obejmuje politykę spójności oraz pozostałe polityki gospodarcze, a kategoria „zarządzanie zasobami naturalnymi i ich ochrona” poza Wspólną Polityką Rolną zawiera również wszelkie wydatki związane z politykami ochrony środowiska naturalnego.

Bardziej szczegółowy podział wydatków budżetu UE obejmuje podział na 32 tytuły. Tytuły odpowiadają realizowanym politykom, w tym m.in.: „edukację i kulturę”, „konkurencję”, „politykę regionalną”, „energię i transport”. Wydatki w poszczególnych tytułach dzielą się na rozdziały. Najczęstszym typem rozdziału powtarzanym w każdym prawie tytule są „wydatki administracyjne w obszarze polityki”. Rozdziały dzielą się na artykuły, a te na pozycje, co pozwala na rozróżnienie szczegółowego przeznaczenia środków na daną politykę – poszczególne programy czy działania.

83. Źródła dochodów budżetu UE i ewolucja udziału poszczególnych elementów w ostatnich dekadach

Dochody budżetowe UE pochodzą z dwóch źródeł. Pierwsze z nich, tzw. tradycyjne zasoby własne (TOR), w latach 70. stanowiły większość dochodów budżetu, a dziś sięgają zaledwie 10% (w 2010 r. wyniosły 11,6% dochodów budżetowych UE, w latach 2014- 2020 12,9%). Znaczną większość TOR stanowią wpływy z ceł (14 079,7 mln euro w 2010 r. z 14 203,1 mln euro). Unia Europejska, która jednocześnie jest unią celną, przejmuje $\frac{3}{4}$ dochodów państw członkowskich pochodzących z ceł. Reszta, czyli $\frac{1}{4}$ wpływów z ceł, stanowi pokrycie kosztów funkcjonowania administracji celnej państw członkowskich i pozostaje dochodem budżetowym poszczególnych krajów. Dodatkowo w skład tradycyjnych

zasobów własnych wchodzi również opłaty wyrównawcze z cukrownictwa, które w 2010 r. wyniosły jedynie 123,4 mln euro.

Podstawowym (drugim) źródłem dochodów są składki państw członkowskich. Pochodzą z dwóch źródeł. Zależą od wpływów z podatku VAT w poszczególnych krajach oraz od wielkości dochodu narodowego brutto. W tej części uwzględnione są również rabaty wynegocjowane w przeszłości przez kraje (np. rabat brytyjski). Łącznie składki stanowią 87,3% wszystkich dochodów.

Dochody budżetu UE **związane z VAT** wyniosły w 2010 r. 13,95 mld euro, co stanowi 11,4% wszystkich dochodów UE w tym roku. W perspektywie finansowej 2014-2020 również zaplanowano, że te wpływy będą na poziomie 11,4% całego budżetu UE.

Drugą część składki państw członkowskich oblicza się na podstawie **dochodu narodowego brutto**. Na początku ustala się 1% dochodu narodowego brutto każdego z państw. Zwykle łączne dochody UE pochodzące z:

- tradycyjnych zasobów własnych (TOR),
- części składki zależnej od wpływów VAT,
- części składki obliczonej na podstawie DNB

przekraczają przyjęty wcześniej próg dochodów i wydatków (wielkość budżetu ogólnego w relacji do DNB). Dlatego przychody obliczone na podstawie wielkości krajowych DNB redukuje się o taki wskaźnik, by łączne dochody UE wynosiły dokładnie tyle, ile zostało wcześniej zaplanowane. W 2010 r. współczynnik redukujący wyniósł 0,7 894 143, czyli druga część składki wyniosła 0,7 894 143 DNB.

Jakie są najważniejsze źródła dochodów budżetowych UE? Składki państw członkowskich obliczane w oparciu o wpływy z podatku VAT oraz wielkość DNB

84. Rabat brytyjski i inne korzyści uzyskiwane przez niektóre państwa członkowskie w procedurze obliczania składek

Przyjęty w 1984 r. nadzwyczajny rabat w obliczaniu składki Wielkiej Brytanii do budżetu ogólnego był politycznym sukcesem premier Margaret Thatcher. Głównym jej argumentem było to, że Wielka Brytania w niewielkim stopniu korzysta z pieniędzy przeznaczonych na Wspólną Politykę Rolną, która stanowiła znaczną część wydatków Wspólnoty. Wielka Brytania była importerem żywności, co wynikało z odmiennej struktury rolnictwa oraz relatywnie małego udziału w PKB. Dodatkowo Wielka Brytania była w tym czasie krajem o względnie niższej wartości PKB *per capita* w porównaniu z innymi państwami, a znaczna część handlu prowadzona była z państwami spoza EWG. W 2010 r.

rabat wyniósł 3, 958 mld euro. Jest to znaczna kwota, stanowi bowiem 3,3% dochodów własnych UE oraz 30% składki płaconej przez Wielką Brytanię.

Rabat brytyjski jest finansowany przez pozostałe państwa UE proporcjonalnie do wielkości dochodu narodowego brutto. Jednocześnie cztery państwa członkowskie wynegocjowały nadzwyczajne zwolnienie z finansowania rabatu brytyjskiego i pokrywają niedobór spowodowany rabatem tylko w ¼ kwoty wynikającej z proporcji DNB danego państwa do DNB całej UE bez Wielkiej Brytanii. Tymi państwami są Niemcy, Holandia, Szwecja i Austria. W wyniku tego w największym stopniu rabat brytyjski pokrywają w 2010 r.: Francja (1,057 mld euro), Włochy (820 mln euro) oraz Hiszpania (558 mln euro). Udział Polski wynosi 155 mln euro.

Podczas przyjmowania perspektywy budżetowej na lata 2007-2013 Szwecja oraz Holandia otrzymały obniżkę roczną składki w wysokości 605 mln euro (Holandia) oraz 150 mln euro (Szwecja). Wartość tej obniżki jest powiększana o wskaźnik inflacji za pomocą delatora cen. Obniżki są pokrywane przez państwa członkowskie proporcjonalnie do DNB, w podobny sposób jak rabat brytyjski.

W jaki sposób finansowany jest rabat brytyjski? Przez pozostałe państwa UE proporcjonalnie do wielkości DNB

85. Znaczenie dwóch najważniejszych polityk UE – rolnictwa i spójności – dla integracji europejskiej i ich udział na wydatkowej stronie budżetu

Ponad 80% wszystkich wydatków budżetowych UE przeznaczonych jest na politykę spójności (fundusze strukturalne) oraz politykę rolną. Znacznie mniejsze kwoty przeznacza się na finansowanie zagranicznej polityki Unii (UE jako partner globalny) i administracji. Pokazuje to, jak ważnym celem budżetu jest zmniejszanie różnic w rozwoju gospodarczym między państwami. Osiągnięcie tego celu jest możliwe dzięki polityce spójności oraz Wspólnej Polityce Rolnej. Ponad 70% wszystkich publicznych wydatków w tej ostatniej dziedzinie pochodzi z budżetu Unii, a jedynie około 30% finansowanych jest przez budżety państw członkowskich. W żadnej z pozostałych polityk wydatki budżetowe UE nie przekraczają 10% całego finansowania, po budżetów krajów członkowskich.

Polityka spójności. Trzy podstawowe fundusze, które mają za zadanie realizować podstawowy cel polityki spójności, to Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (ponad 21 mld euro w 2010 r.), Europejski Fundusz Społeczny (ponad 8 mld euro) oraz Fundusz Spójności (prawie 7 mld euro). Zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju gospodarczego Unia chce osiągnąć za pomocą trzech technicznych celów:

Cel 1. Konwergencja, czyli wsparcie dla regionów, w których PKB per capita nie przekracza 75% średniej UE. Łącznie w latach 2007-2013 na ten cel przeznaczono 283 mld euro.

Cel 2. Dla regionów, które nie są objęte pierwszym celem, wsparciem okazuje się konkurencyjność regionalna i zatrudnienie. Wydatki w tej kategorii sięgną 55 mld euro w latach 2007-2013.

Cel 3. Europejska współpraca terytorialna ma doprowadzić do wzmocnienia współpracy transgranicznej. Wielkość wsparcia ma sięgnąć 8,7 mld euro.

Polityka rolna. Debata o polityce rolnej toczy się intensywnie od początków integracji gospodarczej w Europie. W latach 80. uznano, że wspieranie rozwoju produkcji rolniczej prowadzi do znacznej nadprodukcji i związanej z tym konieczności ponoszenia nadmiernych kosztów magazynowania. W kolejnych ramach finansowych udział wydatków na rolnictwo w relacji do DNB maleje. Chodziło o obniżenie cen produktów rolnych oraz o zmniejszenie wsparcia produkcji. Tym samym obniżano również motywację rolników do zwiększania produkcji. Równocześnie prowadziło to do obniżania dochodów rolniczych. Ten regres dochodów został zastępowany wprowadzeniem dopłat bezpośrednich, które mają rekompensować spadek dochodów rolników. Trwające obecnie debaty nad dalszą liberalizacją polityki rolnej mają zmniejszyć administracyjną interwencję na tym rynku. Okazuje się bowiem, że dotychczasowa polityka nie chroni nas należycie przed sezonowymi, ale także przed innymi przyczynami znacznego wahania cen.

86. Pojęcie „płatnika netto” oraz „beneficjenta netto”

Porównanie płaconych przez kraje składek z sumą otrzymanego wsparcia z budżetu pozwala na obliczenie salda rozliczeń danego państwa z budżetem UE. W debacie nad integracją europejską saldo to jest silnym argumentem zarówno dla zwolenników, jak i przeciwników integracji. Płatnik netto jest kraj, którego składka do budżetu UE jest wyższa od łącznej kwoty otrzymanej z budżetu UE. Z kolei beneficjentem netto jest kraj, którego składka jest niższa od łącznej kwoty otrzymanej z budżetu UE.

Wraz z szybkim rozwojem gospodarczym państwo może zmienić się z beneficjenta w płatnika netto, jak miało to miejsce w przypadku Irlandii. Dodatkowo przyjęcie nowych państw członkowskich w 2004 i 2007 r. znacznie obniżyło średni poziom PKB *per capita*, co spowodowało, że część regionów położonych w Grecji, Hiszpanii, Portugalii czy we Włoszech przestała spełniać kryteria niskiego poziomu rozwoju. W rezultacie w przyszłej perspektywie budżetowej będą otrzymywać znacznie mniejsze wsparcie.

W latach 1986-2003 największym płatnikiem netto byli Niemcy. Największymi beneficjentami netto były natomiast Hiszpania, Grecja, Portugalia i Irlandia. Gotowość Niemiec do ponoszenia finansowych kosztów integracji znacznie zmalała w ostatnich latach, czego przejawem jest wywalczenie niższego wskaźnika obliczania części składki związanej z VAT oraz nadzwyczajnego upustu w pokryciu rabatu brytyjskiego.

Perspektywy integracji walutowej

87. Przyczyny pozostawania Wielkiej Brytanii, Danii i Szwecji poza strefą euro

Nie wszystkie państwa mają pozytywny stosunek do integracji walutowej. Wielka Brytania i Dania wynegocjowały klauzulę *opt-out* do traktatu z Maastricht, która wyłącza te kraje z obowiązku przyjęcia wspólnej waluty. Z kolei Szwecja, po złych doświadczeniach związanych z uczestnictwem w ERM II, pozostaje członkiem UGW z derogacją w sprawie wprowadzenia Euro.

- Istnieje wiele powodów pozostawania **Wielkiej Brytanii** poza strefą euro.

Pierwszy, to wola zachowania niezależności w sferze monetarnej, czyli możliwości prowadzenia autonomicznej polityki pieniężnej i walutowej.

Drugi, to niechęć i zastrzeżenia Brytyjczyków do sztywnego kursu walutowego, postrzeganego jako zachęta do spekulacji walutowych.

Trzeci, to przywiązanie do funta szterlinga jako symbolu dziewiętnastowiecznej potęgi gospodarczej i politycznej Wielkiej Brytanii.

Czwarty, to sceptycyzm wobec dalszego pogłębiania integracji w ramach UE. Część Brytyjczyków jest przeciwna integracji politycznej i nie chce, aby ich ojczyzna stała się częścią europejskiego państwa federalnego na kształt Stanów Zjednoczonych.

Piąty, to w Wielkiej Brytanii nie ma przyzwolenia na wyznaczanie celu inflacyjnego bez zgody parlamentu.

Z tego wynika, że wymienione przyczyny pozostawania W. Brytanii poza strefą euro mają raczej charakter historyczno-polityczno-kulturowy. Nie widać tu przyczyn gospodarczych. Rząd W. Brytanii nie wypowiada się oficjalnie przeciwko wspólnej walucie, ale formalne podjęcie decyzji o momencie zastąpienia funta szterlinga przez euro jest warunkowane uzyskaniem pozytywnych ocen tzw. pięciu testów. Są to – w przeciwieństwie do poprzednich przyczyn – wyłącznie uwarunkowania gospodarcze:

korelacja cyklu koniunkturalnego W. Brytanii z cyklem Europy kontynentalnej;

- elastyczność** rynków w reakcji na szoki ekonomiczne;
- wpływ** wprowadzenia euro na bezrobocie;
- wpływ** wprowadzenia euro na sektor usług finansowych;
- wpływ** wprowadzenia euro na inwestycje zagraniczne.

Ostatnia prezentacja wyników oceny pięciu testów miała miejsce w czerwcu 2003 r. Pozytywną ocenę uzyskał zaledwie jeden test. Uznano, że euro może mieć korzystny wpływ na brytyjski rynek finansowy. Pozytywna ocena wszystkich testów jest wskazywana jako warunek podjęcia przez brytyjski parlament poważniejszej dyskusji nad rozpisaniem ogólnonarodowego referendum w sprawie przyjęcia euro.

Niezależnie od istniejących zastrzeżeń W. Brytania jest krajem, który nie spełnia kryteriów konwergencji. W grudniu 2009 wypełniała tylko kryterium stóp procentowych.

- **Dania**

Według danych z grudnia 2009 r. Dania spełniała wszystkie nominalne kryteria konwergencji. Od 4 stycznia 1999 r. uczestniczy w ERM II. Ze względu na dużą zbieżność gospodarki duńskiej z gospodarką strefy euro na mocy porozumienia władz duńskich z EBC i państwami strefy euro przyjęto węższe od standardowego pasmo odchyłeń kursu rynkowego od centralnego – wynosi ono +/- 2,25%. W 2009 r. korona duńska była stabilna względem euro i wahała się blisko parytetu centralnego w ERM II (pomiędzy 0,05% i 0,27%).

W duńskim społeczeństwie panuje pogląd, że UGW jest konstrukcją niestabilną, nietrwałą i podatną na kryzysy. Niewątpliwie wpływ na takie postrzeganie unii walutowej miał upadek powstałej w 1872 r. Skandynawskiej Unii Monetarnej, którą Dania tworzyła ze Szwecją i Norwegią. Argumentem za pozostawaniem poza strefą euro jest ponadto ograniczona korzyść z eliminacji ryzyka kursowego. Szwecja i Wielka Brytania – główni, obok Niemiec i Francji, partnerzy handlowi Danii – nie należą do strefy euro. Za nieuczestnictwem Danii w strefie euro przemawia również wyższy poziom PKB *per capita* w stosunku do strefy euro.

W 2000 r. (28 września) odbyło się w tej sprawie referendum. Przy frekwencji 87,6%, 46,9% głosujących opowiedziało się za przystąpieniem do strefy euro, natomiast 53,1% przeciw. Wątpliwości zostały potwierdzone w badaniu opinii publicznej, które przeprowadzono w maju 2009 r. – 45,2% poparło utrzymanie klauzuli, 43,6% za przystąpieniem do strefy euro a 11,1% nie miało zdania.

- **Szwecja**

Szwecja należy do UE od 1 stycznia 1995 r. W referendum zorganizowanym 14 września 2003 r., przy frekwencji wynoszącej 81,2%, przeciwko wprowadzeniu euro

zagłosowało 56,2% Szwedów, a 41,8% było za wprowadzeniem wspólnej waluty. Przyczyny negatywnego stosunku głosujących można streścić w następujący sposób:

- chęć utrzymania niezależnego banku centralnego (Riksbank jest najstarszym bankiem centralnym na świecie, liczy ponad 350 lat);
- zachowanie modelu państwa opiekuńczego;
- gorsza koniunktura w strefie euro niż w Szwecji w czasie referendum.

Światowy kryzys finansowy, zapoczątkowany w połowie 2007 r., zwiększył zainteresowanie szwedzkiego społeczeństwa nowym referendum dotyczącym członkostwa w strefie euro. Według badania opinii publicznej przeprowadzonego w końcu 2009 r. (28 X – 25XI) – 44% Szwedów zagłosowałoby za wprowadzeniem euro (wzrost z 37% w listopadzie 2004 r.). Obecnie jednak Szwecja – z powodu niespełniania trzech kryteriów konwergencji – nie kwalifikuje się do uchylecia derogacji.

88. ERM II

89. Dylemat tzw. niemożliwej triady (ang. *impossible trinity*)

ERM II - dylematy

W trakcie przebywania kraju w systemie ERM II można wyodrębnić **dwie przesłanki zarządzania rezerwami dewizowymi – interwencyjną i inwestycyjną**. W ERM II obowiązuje prymat celu interwencyjnego. Realizacja tej funkcji stanowi szczególne wyzwanie dla kraju, który musi przejść od kursu płynnego do kursu sztywnego, a więc będzie to dotyczyło również Polski.

W nawiązaniu do prymatu przesłanki interwencyjnej należy zwrócić uwagę na dwa sposoby (konceptje) postrzegania ERM II:

- Konceptja przyjaznego mechanizmu – jest to sposób postrzegania ERM II jako mechanizmu niwelującego różnice wynikające z niedostatecznego stopnia konwergencji poszczególnych gospodarek. Kanałem dostosowań do ERM II są częste, stosunkowo niewielkie korekty kursowe.
- Konceptja poczekalni kursowej – zakłada ograniczenie długości pobytu waluty ERM II do absolutnego minimum. Podstawowym argumentem przemawiającym za tą koncepcją jest kryzysogenność reguły kursowej ERM II.

Trudno jest jednoznacznie rozstrzygnąć, która konceptja postrzegania ERM II jest słuszna. Problem pojawia się, gdy pojawiają się trudności z utrzymaniem kursu w standardowym paśmie wahań +/- 15%.

Jedną z możliwych przyczyn wystąpienia tych problemów jest m.in. **strategia inwestycji krótkoterminowych (*carry trade*)**, która polega na pożyczaniu środków w walucie nisko oprocentowanej i lokowaniu ich na rynkach oferujących wysokie stopy zwrotu. Zarówno zwiększanie, jak i zmniejszanie skali tych **inwestycji krótkoterminowych (*carry trade*)**, może znacznie utrudnić wypełnienie kursowego kryterium konwergencji. W wypadku eskalacji może nastąpić nadmierna nominalna aprecjacja (umocnienie) kursu. W sytuacji zmniejszenia może dojść do nadmiernej nominalnej deprecjacji (osłabienia) kursu. W obydwu przypadkach utrzymanie kursu w standardowym paśmie wahań $\pm 15\%$ może być trudne.

Częściowe zminimalizowanie niebezpieczeństw związanych z pobytem waluty w ERM II, w tym zagrożeń mających swoje źródło w strategii inwestycji krótkoterminowych (*carry trade*), może być koncepcja **przyjaznej formuły (*friendly framework*)**. Percepcja tak postrzeganej reguły kursowej ERM II nabiera szczególnego doświadczenia w gospodarce, która musi przejść od kursu płynnego do kursu sztywnego, co wiąże się z wejściem do unii walutowej.

Po pierwsze, umożliwia stopniowe przeprowadzenie operacji diametralnej zmiany systemu kursowego.

Po drugie, może zapewnić czas na wykazanie trwałości spełnienia pozostałych kryteriów konwergencji.

Po trzecie, umożliwia dobre przetestowanie parytetu centralnego, czyli sprawdzenie, czy wyznaczony kurs centralny (który potencjalnie może stać się kursem konwersji) jest zgodny z kursem równowagi, czyli z fundamentami makroekonomicznymi gospodarki aspirującej do członkostwa w strefie euro.

Po czwarte, postrzeganie ERM II jako **przyjazna formuła (*friendly framework*)** zmniejsza ryzyko ataku spekulacyjnego ze względu na brak deklaracji co do możliwie najkrótszego pobytu waluty w węży walutowym.

Po piąte, jest podejściem preferowanym przez Europejski Bank Centralny i Komisję Europejską.

Przedstawione argumenty skłaniają do postrzegania ERM II jako przyjaznego mechanizmu dostosowawczego (przyjaznej formuły), dającego szansę na stopniowe zmniejszanie rozbieżności pomiędzy krajem ubiegającym się o członkostwo w strefie euro a samą strefą euro.

Obiektywna ocena nakazuje jednak wspomnieć o dylemacie **niemożliwej triady (*impossible trinity*)**. Polega ona na tym, że trudno jest jednocześnie prowadzić:

1. polityką stałego kursu walutowego,
2. utrzymać niezależną politykę monetarną,
3. zachować całkowitą swobodę przepływu kapitału

W gospodarkach domykających lukę rozwojową (również w Polsce) – i przez to charakteryzujących się realną aprecjacją – realizacja takiej strategii może być w dłuższym okresie wręcz niemożliwą.

90. Klauzula *opt-out*, status kraju z derogacją

Klauzulą *opt-out*, czyli **derogacją stałą**, która daje prawo wyboru pozostawania przy własnej walucie, czy też przyjęcia euro – są objęte Wielka Brytania i Dania. Szwecja jest objęta natomiast **derogacją czasową**, podobnie jak wszystkie pozostałe kraje, które są członkami UE, ale jeszcze nie należą do strefy euro. W gronie tym również jest Polska. Derogacja jest więc wyłączeniem państwa, które należy do Unii Europejskiej z obowiązku wypełniania niektórych praw i zobowiązań wynikających z tego członkostwa. Derogacja stała może być z czasem uchylona (np. na wniosek kraju objętego tym prawem), natomiast derogacja czasowa, to tylko okresowe zwolnienie kraju z tego obowiązku, np. do wypełnienia wszystkich kryteriów konwergencji nominalnej

Kraje z derogacją: nie są podmiotem i nie są przedmiotem unii monetarnej

Charakterystyka etapów integracji gospodarczej					
	Strefa wolnego handlu	Unia celna	Jednolity rynek	Unia monetarna	Unia gospodarcza i monetarna
Wzajemna likwidacja celi i barier ilościowych	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak
Wspólna zewnętrzna taryfa celna i polityka handlowa	Brak	Tak	Tak	Tak	Tak
Zniesienie wszelkich barier w swobodnym przepływie towarów, usług, kapitału i pracy	Brak	Brak	Tak	Tak	Tak
Usztywnienie kursów walutowych i koordynacja polityki pieniężnej lub wspólna waluta i wspólny bank centralny	Brak	Brak	Brak	Tak	Tak
Koordynacja polityk fiskalnych i harmonizacja polityk sektorowych	Brak	Brak	Brak	Brak	Tak

Etap integracji gospodarczej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Balaram 1961, s. 2-3; Bortyk 2008, s. 335; Michałek 2010, s. 15.